

9

MAANDBLAD VAN DE BOND BETER LEEFMILIEU - 5de jaargang - sept. 1985

ZONDAG 22 SEPTEMBER: NATIONALE NATUURBESCHERMINGS DAG

GOLF TERREIN

GROENPLEINDUINEN

VERGEET VOOR EEN KEER
HOEVEEL GELD EEN MILJOEN IS,
DE WERELD DIE MOET
NOG EEN EEUWIGHEID MEE

MILIEURAMA

Als ik denk aan mijn schoolgaande jeugd... 3

LEZERSBRIEVEN 8

Met het gezin naar het Zwin 10

POLITIEK & CO 15

Rampenplan Doel: een ramp? 16

BOEKENWINKEL

Wassen bedreigt onze plassen 25

FRONTLIJN 28

Zucht, weer geen lucht 30

EUROPA 33

BERICHTEN 34

PUBLIKATIES 37

KALENDER 39

PUZZELEN 40

editoriaal

Of je nog schoolloopt of niet, of je al dan niet kinderen hebt, ieder jaar doet september ons nadenken over leren, opvoeden, edukatie,... September is het symbolisch begin van weer eens zoveel maanden opvoeding waar ook de milieubeweging haar stempel op wil drukken. Dat het milieubewustzijn niet enkel aangekweekt wordt in één les biologie per week weten we allemaal. Het is veel meer dan theorie, het is een levenshouding van een hele schoolgemeenschap, van een hele gemeenschap waar goede voorbeelden respect voor de natuur - in de ruimste zin - uitstralen. En dit respect gaat van bewondering voor veldbloemen tot betogen tegen allesverwoestende bewapening. Toch wordt de kiem hiervoor gelegd in de les, of het verhaal over de wonderlijke natuurwetten. En het is voor iedere opvoeder - of dit nu een kleuterleider (-ster), natuurgids of mijmerende opa is - belangrijk bij zijn tegenspeler de basis te kunnen leggen van deze verbazing over de wereld waarin we leven, verbazing waaruit interesse en milieubewustzijn groeit. Een "bekingstaak" die voor ieder van ons is weggelegd...

De redactie

ALS IK DENK AAN MIJN SCHOOLGAANDE JEUGD...

MILIEU-EDUKATIE EN HET MILIEUBEWUSTZIJN

Ik heb altijd met een nostalgische vertedering een op slechts twintig pagina's gestencild boekje bewaard. De titel is "Plantkunde" en dat is alles van een wetenschap, die slechts éénmaal in heel mijn leven op de schoolbanken op het programma stond.

De leraar had vermoedelijk zelf de tekst gekompileerd uit hier en ginder gevonden literatuur en die moest dan dienen om wat afwisseling te brengen tussen de Spanjaarden in de Nederlanden, Zandig-Vlaanderen en de eerste axioma's van de euklidische meetkunde.

Ik kan mij de leraar niet herinneren, die het waagde over de tulp, de gele lis - toen nog met 'sch' geschreven -, de anemoon, de boterbloem, de hondsroos en de aardappel te praten. Hij was zeker geen maatschappijverbeteraar, die bestonden toen nog niet, en de afwisseling bleef beperkt tot dat ene eksperiment. Wat mij betreft, ik heb wel een bloemblad van de tulp en een aardappelblad erin gedroogd, omdat die zo leuk met de tekeningetjes klopten. Maar ik herinner mij nog levendig, dat ik van de "formule van de bloemen" niets verstond en dat dat nu precies hetgeen was, wat de leerlingen verondersteld waren héél goed te kennen.

En daar is het voor de rest van mijn vlegeljaren met plantenkunde bij gebleven.

Intussen hebben wij er wel biologie als écht vak in de school bijgekregen. Ik heb wel de indruk, dat de vrijblijvendheid van toen nog opgeld maakt en er wordt nogal duchtig geëksperimenteerd zodat je jezelf kunt afvragen, wie er wel zo'n programma ineen schopt. Ach, het is allemaal wel goed geregeld en het wisselt af, je leert er leuke dingen mee...

Toch loopt die evolutie parallel met minder gunstige ontwikkelingen, die in de les biologie niet aan bod komen: naarmate de natuurlijke omgeving (onomkeerbaar) onder de verstedelijking en de enigzalmakende industrialisering verdwijnt, duikt het milieu meer op in de

bioklas, de bioklasuitstap naar het park en in de kinderboerderij. Dat is allemaal wel goed geregeld. En natuurgidsen nemen gaarne de gelegenheid waar om de leerkrachten in hun taak bij te staan. Wij schrijven wandelgidsen en organiseren tentoonstellingen en het is wel, of wij de zaak op die wijze niet alleen knap in de hand hebben, maar dat ze in onze zak zit.

Maar tussen het laatste journaal op de televisie en de eerste stap bedwaarts toe, zit ik mij soms wel af te vragen of, nadat het natuurbehoud al jaren aan de bel trekt, hetgeen wij zo doen wel echt hout snijdt.

Want nu leer je die knapen en meisjes wel wat een struik en een kruid is, wat de kever eet en uit welke bomen de wielewaal op je roep afkomt, dus alles bijeen wat wij 'bloemetjes en bijtjes' plegen te heten, maar achter de hoek gaan met groot torment bossen voor de bijl, krijgen de kabbelende beekjes betonnen beddingen en moeten honderden mensen verhuizen, omdat zij hun huis onwetend op een vergiftigde grond hadden gebouwd.

Achter de hoek gaat de natuur aan een ongemeen tempo stuk: kopervergiftiging van de akkers, stervende eeuwenoude wouden, dringende reddingsactie nodig voor de Middellandse Zee en het natuurbehoud in Vlaanderen wordt in handen van een bouwvakker gegeven. Dat is nogal wat.

Ik kan er niet onderuit: je moet dat als natuurgids aan de jeugd en meer nog aan hun leraars kunnen verkopen. Maar hoe ik het ook draai of keer: er is geen plaats op aarde waar er niets aan de hand is: het tropisch oerwoud, de walvis, de giftige regen, 75.000 uitkeringsgerechtigde slachtoffers van milieuvervuiling per jaar in Japan (en een veelvoud, dat niet in staat was doeltreffend te lobbyen om wel een vergoeding in de wacht te slepen), het zieltogen van de Noordzee-estuarium en de

Vlaamse zee als vuilnisbelt voor de afval van de Vlaamse industrie.

Nu goed, de bloemetjes en de bijtjes hebben daarin zeker hun stem. Leraars, die het begrip "evenwicht" tussen de bloemetjes en de bijtjes overdragen op hun kinderen zijn te prijzen en de natuurgidsen, die daaraan meehelpen, niet minder. Maar de eigenlijke moeilijkheden, die de planten en de dieren meemaken liggen een eind weegs verder. Zij wortelen in de vorm, die onze maatschappij heeft aangenomen. In een zekere zin kan de noodlijdende natuur - de kikker en de vos en de otter en de margriet en de vlinders - een (figuurlijke) hand reiken aan de flatneurosen, de muntontwaardiging, de legers werklozen, de van honger stervende (miljoenen) vluchtelingen op aarde en de enkele nog overblijvende Indianenstammen die op de lijst staan om volgende week te worden uitgeroeid.

Als ik zoveel op mijn bord geschoven krijg, dan denk ik terug aan die "vrijblijvende" afwisseling en aan de "formules" van de bloemen. Maar als dit de taak is voor de natuurgidsen en de schoolbiologen om zo iets op te lossen, dat gaat zulks toch maar knap ver, denk ik bij mezelf. Behoort dat soort dingen niet tot

het domein van de politiek ? Politieke beslissingen liggen toch aan de basis van al dat geklepel en geklungel ?

Ik voel evenwel de beklemming bij de gedachte, dat terwijl ik probeer (goed) zaad te strooien bij de jongste generatie, er overal zoveel stuk wordt gemaakt en in zulke mate, dat voor die generatie vrijwel niets overblijft, dat nog waarde heeft om verdedigd te worden. Ik zie met angst toe, want de natuur of het natuurlijk systeem kan dat tempo niet bijbenen. Ik denk zelfs met een boutade, dat de akkerdistel wel eens het voorwerp van bescherming kan worden, omdat hij de enige plant is (die overblijft) wiens bloemen naar zuivere honing ruiken.

Ik ben dus geneigd te denken, dat natuurgidsen de bloemetjes en de bijtjes stevast moeten verbinden met een flinke portie maatschappijkritiek. Het is inderdaad niet te verwachten, dat de kinderen zelf op het idee zullen komen om in verzet te gaan omwille van het behoud van de kwaliteit van het leven. En wat die kwaliteit van het leven betreft: ik geloof niet, dat ik natuurgidsen ervan moet overtuigen, dat zij volop bezig zijn te proberen het voortbestaan van de wereld te redden. Laat dat maar geen boutade zijn, noch een bijverschijnsel van een alarmistisch ingestelde groene extremist. De rek is er uit.

Daarom zou de natuurgids de aankomende jeugd boudweg moeten duidelijk maken, dat het er niet zo best uitziet voor de bloemetjes en de bijtjes. Ik verheer evenwel niet, dat in het huidig denkpatroon zoiets een nogal hachelijke zaak is. Laat de hoognodige maatschappijkritiek maar eens los in de "weldenkende", "gedegen", "positief gerichte" school: overbevolking... lood in het bloed van kinderen... het Vlaams (Antwerps) aandeel in de luchtvervuiling, die Skandinavië bezig is de strop om de hals te doen... de gezamenlijke schuld van de salonfähige politieke partijen aan de verloederding van het land... de rol van de Belgische Boerenbond tegen het behoud van de landschappen... Je bent in de kortste keren een negativist, een alarmist, je vertoont een onzinnelijk denken van een gefrustreerde groene (Je haat zeker de vooruitgang ? Wil je terug naar de Middeleeuwen soms ?) en je vermengt natuurbehoud met politiek.

En toch is op mijn wandelingen gebleken, dat kinderen gevoelig zijn voor die dingen en in hun prille jeugd al drommels goed weten, wat vervuiling van de beken is, het tegen de grond gaan van de bossen, de vogelsterfte, de olie in zee en de verkeersdoden in de school.

Zo kun je als natuurgids dramatische toestanden beleven. Wanneer ik jonge mensen door het Provinciaal Domein Vrieselhof in Oelegem loods stormen de vragen op mij af: "Zeg, mijnheer, die beek stinkt hier!" - "Jawel, hoor! Deze beek wordt als open riool gebruikt!" - "Ja maar, mag dat allemaal ? En dan zijn hier zeker geen salamanders ?" - "Neen, kinderen, helemaal geen, ook geen waterspinnen, geen watertorren, geen kikkers, geen libellen, geen planten en geen vissen. Maar dat heeft iemand beslist met veel macht en met veel politieke vrienden en voor wie de mensen stemmen als het verkiezing is..."

De kinderen voelen zich dan verschrikkelijk bedonderd en bedrogen door de man-met-macht en door de mensen die voor hem stemmen. Want in de les biologie leren zij wel over de waterspin, maar hier worden zij gekonfronteerd met een man, die ze heeft gedood, verdeld, uigeroeid, zomaar. En dat, precies in het Vrieselhof, dat geprezen wordt voor zijn waarde voor het natuurbehoud en door de provinciale overheid wordt beheerd.

Je ziet de teleurstelling duidelijk in hun ogen. Ik sta er zelf even machteloos bij als zijzelf, maar vind tegelijkertijd de zaak een hoop dramatischer voor hen dan voor mij: ik ken de achtergronden, maar ben niet in staat de kloof te dichten die hun vragen oproepen, omdat de afstand tussen een en ander te groot is.

De neiging om af te knappen is op zo'n momenten groot. De kinderen zoeken een uitweg, maar ik kan hen nog zoveel vertellen over die verkavelaar, die de open riool doorheen een provinciaal domein programmeerde en het provinciebestuur, dat daar niets aan doet, zij vinden de uitweg niet omdat hij met politiek en met geld samenhangt.

Ik heb soortgelijke toestanden beleefd in diverse andere gebieden, waar natuurgidsen bitter vechten voor hetgeen aan natuur overblijft en waar vergiftiging, ontaarding, nivellering en ontluistering als donkere wolken hun educatieve taak bedreigen. Ik draai er niet omheen: ik denk aan de Hobokense Polder, aan de Kreken van Salegem, aan De Maatjes, aan Blaasveldbroek, de A-24, de Langdonken, de Molse Putten...

Ik ben erg begaan met het vermijden, dat wandelaars en kinderen een soort schuldgevoel wordt overgedragen. Want ik vrees, dat de echte schuldigen de uit de hand gelopen toestand willen bevestigen en verdedigen en de wandelaars en de kinderen op een zijpad duwen met voldoende schuldgevoel in de maag om ze zo murw te krijgen, dat zij de belasting "ter verbetering van het leefmilieu" zonder veel mopperen betalen. Ik vermijd aan dat spel mee te spelen.

En tegelijkertijd luidt de norm "geen politiek op school". Dit is een handige slogan gebleken, die leraars zelf niet altijd voorzien, maar wel de deur wagenwijd openzet om de institutioneel geworden verloedering als sluipend vergift de klaslokalen binnen te laten dringen.

Ook bij de natuurgidsen komt het idee soms op om "de politiek er buiten te laten". Dat hoor je nog al eens. Het feit alleen, dat daarover wordt gesproken, duidt er op, dat mensen met problemen zitten, die zij niet aankunnen en ze daarom schuwen als hete hangijzers. Dus alleen maar bloemetjes en bijtjes? Is het probleem er alleen voor de politiekers en voor de biologen? Dus voor de anderen? Nog wat: Is "zwijgen" nu er zoveel wordt kapot gemaakt geen gevaarlijke vorm van politieke stellingname, i.c. 'stilzwijgende goedkeuring'?

Toch lijkt het mij niet onlogisch deze dingen boven tafel te krijgen, dat kinderen en wandelaars inzicht zouden krijgen in de één zijn (politieke) macht en de ander zijn (ekologische)

onmacht. En dat de oorzaak van de teloorgang van het tijdens de honderden miljoenen jaren opgebouwde ecosysteem het invoeren is van reusachtige hoeveelheden energie en dat tegen deze aan het natuurlijk systeem vreemde aanwezigheid van energie, de natuur geen verdediging heeft. En dat het resultaat in onvermurbare cijfers wordt uitgedrukt: de duizenden miljarden, nooit meer te delgen schuld, waaronder iedereen gebukt gaat is de uitdrukking van wat wij te weinig voor ons milieu over hebben.

Toch mag onze milieu-educatie de problemen niet afwentelen op kinderen, die papiertjes op straat gooien of zich niet behoorlijk gedragen en stoeien op het terrein, waar zij moeten leren zich aan het moorddadig verkeer aan te passen. Zo eenvoudig is het milieu-bewustzijn niet. En je kunt als natuurgids in de Kalmthoutse heide slechts terloops staan schelden op het gebruik van dioxine in Vietnam en PCB's door Monsanto of op BASF en Bayer en op de overige luchtvergiftigers van de Antwerpse havenindustrie en dat zijn nu net zaken, die veel erger zijn dan duizenden kinderen die papiertjes op straat gooien.

Voor die dingen is er geen echte lijn te trekken, geen vuistregel voor de milieu-educatie te ontwerpen, precies omdat zij allemaal deeltjes of delen zijn van het hele probleem van het milieu, dat een groot huis van veel woningen is en elk deel op een eigen manier het ander beïnvloedt. De natuurgids heeft dus geen gemakkelijke taak als milieuopvoeder.

Maar op één punt mag hij niet weg te branden zijn: hij doet niet aan symptoombestrijding en aanvaardt nog minder kunstgrepen, die tot systeembevestiging leiden. Zelf wens ik daarin klare taal te spreken en ga daarin wat men heet de politieke weg op, maar dan een, die de mensen geen rad voor de ogen draait en hen onomwonden de vraag stelt of zij er zich van bewust zijn aan welk spel zij meespeelen of ertoe worden overgehaald of zelfs toe gedwongen.

Het gaat namelijk echt al lang niet alleen meer om de bloemetjes en de bijtjes. Het gaat om Fransje en Elsje van de klas, die in het Vrieselhof voor het eerst oog in oog stonden met een giftige beek.

Onze huidige maatschappij rijt met name hun milieu, dus hun toekomst, zo nodig met behulp van elektronika en spitstechnologie aan flarden.

Wanneer de politieke bouwvakker-minister-voor-natuurbehoud verkondigt, dat "het natuurbehoud rekening dient te houden met de maatschappij", dan klinkt het wel ongelofelijk, maar dan is het of hij echt naar het leven staat van de jeugd, die ik probeer met zachte hand te leiden tussen bloemen en bijen en tussen de duizenden levensvormen, die samen met Elsje en Fransje in het "Red Data Book" staan.

Juul Slembrouck
Natuurgids

brieven

EDITORIAAL

Met zeer veel belangstelling lees ik steeds in Milieurama het "editoriaal". "Een gemiste kans" uit nr. 5 van mei '85 is inderdaad korrekt en zeer terecht. Zijn stervende bossen belangrijker dan stervende mensen is uw vraag? Milieuvervuiling treft zowel onze natuur als de mensen die er in moeten leven. Aangezien wij vlakbij in de buurt van grote concentraties van chemische nijverheid (moeten) wonen, zou het wel eens interessant zijn om te weten hoe ver het staat met het leefmilieu in onze streek, wat zijn de gevolgen voor onze gezondheid?

In nr. 6 van juni '85 gaat het over "Beraad na een beraad" en de lage opkomst van de "zo al overbezette milieujongens en -meisjes"; zeer terecht. Inderdaad, veel te weinig echte actieve milieubeschermers zijn er, waardoor de actieve dag in, dag uit overbezet zijn, wat doen we daaraan...?

Fons MEES
Berendrecht

BERAAD NA BERAAD

Aangezien ik mij in het verleden, en ook na het beraad, kritisch heb uitgelaten over de toestand van de milieubeweging anno 1985, voel ik mij aangesproken door het editoriaal in nummer 6 van Milieurama. Ik ben blij dat anderen mijn mening niet delen maar om dan te besluiten dat ik per se een oververmoeide milieubeweging wil konkluderen uit een lage opkomst tijdens het open milieuberaad, lijkt me iets te sloganesk en te doorzichtig.

Steller van het editoriaal meent dat de milieubeweging alles behalve moe is. Hij konstateert tientallen initiatieven en verwijst naar het succes van de avonden rond het maxi-dekreet. Ik ben blij om de initiatieven die er nog zijn en het succes rond het maxi-dekreet. Maar dat bewijst nog niet dat het goed gaat met de milieubeweging. Met milieubeweging bedoel ik dan die groepen burgers die niet partij-politiek gebonden opkomen voor het milieu, in zijn ruimste betekenis.

En als men stelt dat het wel eens minder goed gaat, moet een hoofdredakteur van een blad van een koepelorganisatie niet besluiten: "... maar dat is dan ons probleem niet".

Zelfs het verwijzen naar een themadag als mogelijke oplossing wens ik in twijfel te trekken. Naast succesvolle themadagen zijn er ook minder succesvolle. Die rond zure neerslag en rond afval, zij het in mindere mate, zijn er voorbeelden van.

Het is mijn mening dat, en ik blijf daarbij, de milieubeweging terrein verliest. Kenmerken ervan zijn de veroudering der militanten, zeker op een aantal cruciale terreinen, maar ook een vertraging in de opbouw van nieuwe ini-

tiatieven. Ook het ageren vanuit steeds kleinere kernen, zonder nog de grote massa te betrekken lijkt mij strategisch en op lange termijn een moeilijk vol te houden strijd.

Is zo'n analyse, gekoppeld aan het bestaan van een milieupartij (groen is hier symbool) en meer aandacht binnen sommige klassieke partijen voor milieu-items, nu van die aard dat men het hoofd in de schoot moet leggen? Geenszins! We zijn nu op een andere manier sterker dan vroeger, ook plaatselijk inderdaad omdat er op allerlei ervaring kan worden teruggevallen. Maar wijzen op vermoeidheid, afkalving, inkapseling misschien, moet leiden tot een nieuw elan. Het is niet door het hoofd in 't zand te steken dat...

Wat mij betreft is de discussie open.

Guido STEENKISTE
Sekretaris Bond Beter Leefmilieu

ROESELAARSE KLEIPUTTEN

"Roeselaarse kleiputten natuur en/of recreatie?", dat was zowat de oproep vanuit het aktiekomitee Roeselaarse kleiputten, om zich achter de betoging te scharen. Deze stelling kunnen wij niet bijtreden. Voor ons is er voor de Rumbeekse kleiputten maar één bestemming en dat is deze van een natuurgebied.

Een recreatie, passief of actief, leidt tot het uitbouwen van inrichtingen die de konsumptie in de hand werken en die daarbij de putten schade berokkenen. Het bouwen van zij het eenvoudige bergplaatsen voor surfplanken, of ander watersportmateriaal, de aanleg van parking, eventuele tennisvelden, e.d. maken van de kleiputten alles behalve een rustplaats voor mens en dier. Natuurliefhebbers die vogels willen observeren kunnen dit vergeten als er actief of passief aan recreatie wordt gedaan. Aan de stille rekreatie die rustig wil wandelen, wordt pas in laatste instantie gedacht. Een gezin met kinderwagen moet maar eens aan de Hoogleedse kleiputten komen wandelen. Ook daar had men de belofte dat de stille rekreatie hoofdzaak bleef. Wat we zien is een konsumptie-plaats waar surfer, tennisser en de consumerende mens zich te goed doet. Vogels, planten, enz... zijn verdwenen. Van het beloofde wandelpad is geen sprake, wel een wegwijzertje dat de richting aangeeft, maar voor de rest geen aanrader voor mindervaliden of kinderwagens. Trouwens wat valt er nog te bezien aan planten en vogels?

Wat wij voorop stellen is een natuurgebied. In beheer van een natuurvereniging of verenigingen die hun domein openstellen voor natuurliefhebbers, scholen en hen die de natuur willen leren kennen en die natuur willen leren beheren aan hen die nu bezig zijn met alleen maar de zorg om hun eigen tuintje en perkjes.

Als het stadsbestuur kon komen tot het besluit, moedig besluit, de kleiputten aan te kopen en ter beschikking te stellen voor dit doel dan zouden zij geloofwaardig overkomen ook voor het groen te zijn. Nu vrezen wij alleen dat ze zich gaan verschuilen achter bebloemingsakties, boomaanplantingen en werk der volkstuinten, wat positief is, doch geen keuze tenvolte. Je kan je stad niet opsmukken met bloemen en wat aanplantingen en het afval toelaten op eigen grondgebied.

In hoeverre de nationale druk, CVP-er Lenssens en kabinet van raadgevers en volksvertegenwoordigers, het zal halen op het verlangen van een stadsbestuur zal spoedig blijken. Een plan van afvalstorten kan niet aanvaard worden door een stadsbestuur die inspanningen doet om van Roeselare een groene long te maken. Een duidelijk alternatief steekt toch, ook voor de firma Vanheede, in een afvalpark in de industriezone. Hier kan gedacht worden aan een zekere vorm van recycling. Ook hier hebben wij aanmerkingen en na te leven overeenkomsten, maar later kunnen we het daar nog over hebben.

Rest ons alleen nog het ontstaan van huishoudelijk of industrieel afval. Hedendaags worden wij nog steeds overspoeld met producten die vanaf het produceren afval opleveren en na verbruik nogmaals afval opleveren. Wordt het niet hoog tijd dat we dat in ons economisch systeem in vraag stellen en dat wij enkel datgene produceren wat nodig is en een lange tijd mee gaat voor de producent en verbruiker?

Voor ons dus op de eerste plaats een natuurgebied. Geen recreatie en zeker geen stort!

Lucien en M. Paule THERRY-PERSYN
Hooglede

ADVERTENTIE

BOVENSTE BESTE BUTTONS & BADGES

Sportmanifestaties

- kongressen
- reklame
- slogans
- politiek

· Europalaan 35 - 9800 Deinze - Tel. (091) 86.33.05

ADVERTENTIE

ALLE KRINGLOOPPAPIER

PAPIER
KARTON
ETIKETTEN
OMSLAGEN
SCHRIFTEN
NOTABLOKS
VERPAKKING
BRIEFPAPIER
SCHRIJFBLOKS
KORREKTIEMIDDELEN
PRENTBRIEFKAARTEN
KETINGFORMULIEREN
GELEGENHEIDSGRAFIK
MAAK ZELF KRINGLOOPPAPIER

Uw kringloopspecialist :

PANDAVA

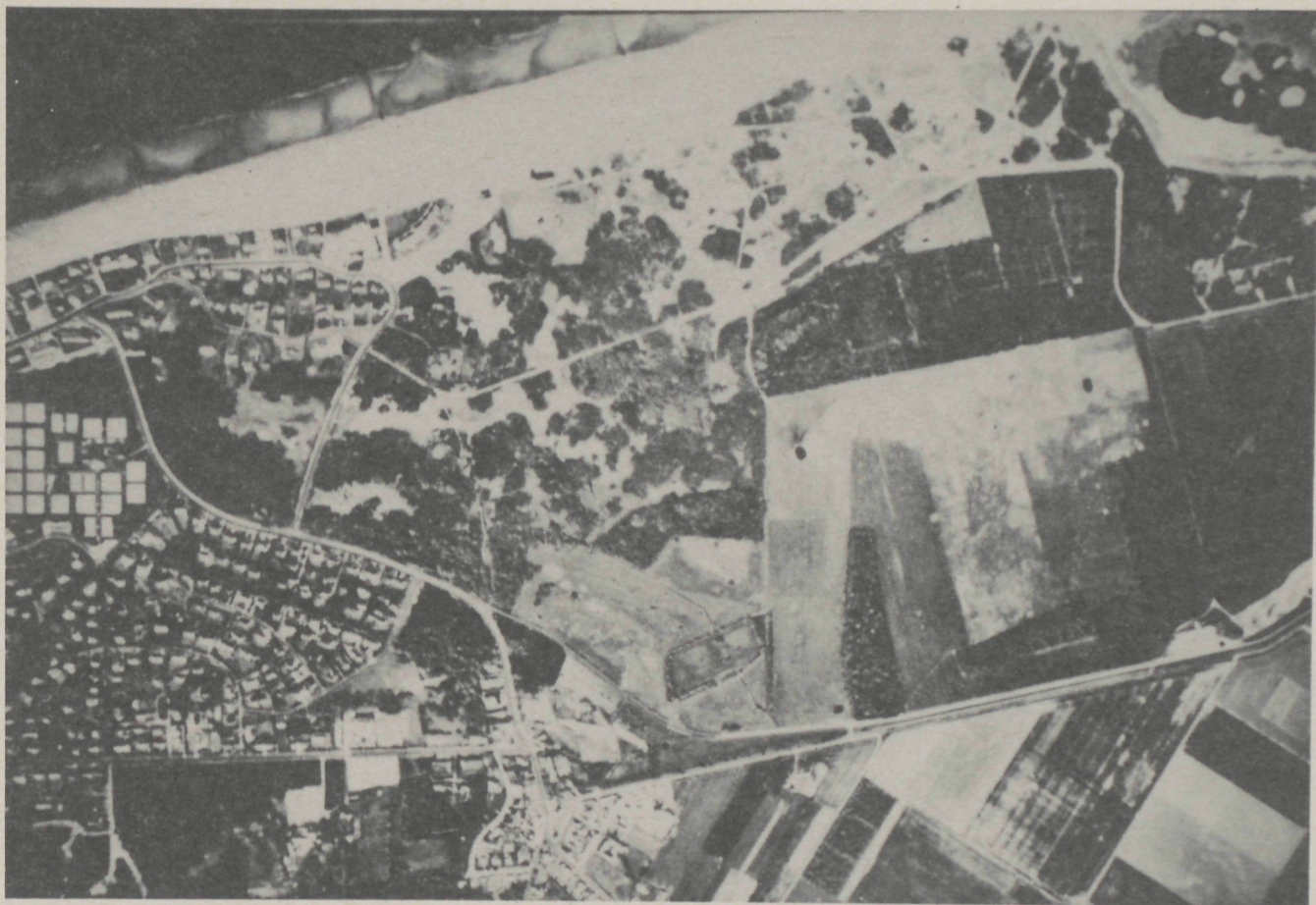
Kloosterstraat 71-73
2070 Antwerpen-Ekeren
Tel. 03/542.64.65 (2L)

MET HET GEZIN NAAR HET ZWIN

Op 22 september e.k. wordt in de Zwinstreek, als apotheose van de Nationale Natuurbeschermingsweek, de Nationale Natuurbeschermingsdag georganiseerd, met als thema: "Behoud van kustduinen en polders". In onderstaand artikel wordt deze problematiek kort geschetst.

NATIONALE NATUURBESCHERMINGSDAG: NATUURBEHOUD IN DUINEN EN KUSTPOLDERS

Vanaf 1980 zijn een aantal problemen van ruimtelijke ordening en natuurbehoud in Knokke niet uit het nieuws gebleven. Ze vinden hun oorsprong in een uitgesproken belangenvermenging tussen gemeentelijke politieke verantwoordelijken en privé-ontwikkelaars. Het gemeentebestuur trad hierbij zelf zowat als een toeristische promotor op; de nieuwe plannen voor de uitbouw van een modelbadstad vormden echter een ernstige bedreiging voor het waardevolle complex van de Zwinstreek. Ter beveiliging werden eerst de Groenpleinduinen, het bestaande Golfterrein en de Nieuwe Hazegraspolder gerangschikt; het rangschikkingsbesluit van de Zwinduinen (met inbegrip van de Kleyne Vlakte), waar een marina-haven met bijhorende appartementen en een nieuw golfterrein in uitgetekend werden, bleek echter een knelpunt. Achter de schermen wordt ongetwijfeld fel gelobbyed om deze klassering, tenminste gedeeltelijk voor de Kleyne Vlakte, ongedaan te maken. Het handhaven en inhoud geven door een concreet beleidsplan van deze verschillende rangschikkingsbesluiten is een principiële eis, zelfs een mogelijk breekpunt voor de natuurbehoudsbeweging. Zoals bleek uit de lotgevallen van de Lage Moere te Houtave-Meetkerke bij Brugge, geeft een klassering bovendien verre van de nodige garanties voor het behoud van de ekologische rijkdom van een gebied.

De Groenpleinduinen en de Zwinbosjes tegen het Zoute (rechts boven) aan.

GOLFTERREINEN

De poging van de gemeente Knokke in 1984 door een herziening van het algemeen plan van aanleg een aantal recreatie- en verkavelingsprojecten erdoor te drukken bleef (voorlopig) alvast op de tekentafel. Er was hiervoor wel een forse reactie vanuit de milieubeweging nodig. De plannen bleken niet bestand aan een al te vroeg levenslicht. Niettemin ging het om een duidelijk voorbeeld van de mogelijke negatieve gevolgen op behoud van open, ook agrarische, ruimte en natuurgebieden, in de concepten van de hervorming van de wetgeving op de ruimtelijke ordening vanuit het kabinet van gemeenschapsminister Akkermans, het zogenaamde maxi-dekreet. Niet alleen in Knokke stelt zich het probleem van de inplanting van een golfterrein in een waardevol natuurgebied. Dezelfde tegenstelling tussen behoud van natuur- en/of landbouwwaarden en een oppervlakte-verslindend rekreatief bodemgebruik als golfterreinen is of was aan de orde in de gerangschikte Houtsaegerduinen in De Panne, heel actueel in het Floordambos te Melsbroek, enkele jaren terug voor golfterreinen in de Schijnvallei en Rinkven in de omgeving van Antwerpen.

LANDSCHAPSCENTRUM

De akties van de Westvlaamse milieugroepen in

de omgeving van Knokke zijn een konkrete toepassing van enkele thema's van de milieu- en natuurbehoudsbeweging in de laatste jaren: het minimumprogramma van de werkgroep natuurbewoud van de Bond Beter Leefmilieu, de kritiek op het maxi-dekreet van de werkgroep AKODRO en de moties van studiedagen over duin en polder binnen de Belgische Natuur- en Vogelreservaten (BNVR). Knokke vormde vanaf 1980 een prioriteit in de bredere context van de Zwinstreek als een grensoverschrijdend landschap. De recente deining in de Belgische pers rond de aangekondigde bouw van een bungalowpark in de onmiddellijke omgeving van het Zwinreservaat bewees nogmaals de noodzaak van een grensoverschrijdende aanpak.

Tussen regionale politici werd een informeel overleg afgesproken, dat echter door zijn vrijblijvend karakter geen echte garanties voor een efficiënt beheerskomitee voor de Zwinstreek biedt. Hiervoor is een echte politieke afspraak binnen de daartoe bestaande mogelijkheden van de Benelux-konventie over grensoverschrijdende landschappen en natuurgebieden nodig. Om dit hard te maken wensen de natuurbehouds- en milieuverenigingen in Zeeuws- en West-Vlaanderen een landschapscentrum met uiteenlopende functies: een streekgerichte bibliotheek, een bezoekerscentrum en de huisvesting van een "denkcel", die beheers- en beleidsopties voor de Zwinstreek uitwerkt.

WERKSCHEMA

De rangschikking als landschap van de reeds vermelde natuurgebieden in Knokke, de aankoop van de oude stadswallen van Damme door de BNVR en van weilanden in de Willem-Leopoldpolder net ten zuiden van de Internationale Dijk rond het Zwinreservaat door de Stichting Het Zeeuwse Landschap alsook het verlenen van het statuut van 'staatsnatuurmonument' aan de als biotoop voor de boomkikker belangrijke Kruisschans te Aardenburg zijn alle ongetwijfeld positieve evoluties binnen het geheel van de Zwinstreek. Voor het konkrete beheer van verschillende natuurgebieden bestaat echter nog geen enkel werkschema. De verhoogde rekreatiedruk op het Zwinreservaat vanuit de bungalowparken van Cadzand moet door specifieke maatregelen zoals het afsluiten van de Zwinvlakte, de delta aan de monding, vermeden worden. De voor september 1985 geplande baggerwerken in de Hoekevaart, een

kunstmatig afwateringskanaal in de oude kreekbedding van de Godsvliet te Lapscheure, illustreren hoe een aantal "onderhoudswerken" van landbouwtechnische of waterhuishoudkundige aard aan enige vorm van controle ontsnappen. Het gaat om een reservaatgebied met een uiterst waardevolle en voor de polders zeldzame drijftilvegetatie o.m. smalle stekelvaren en veenmos.

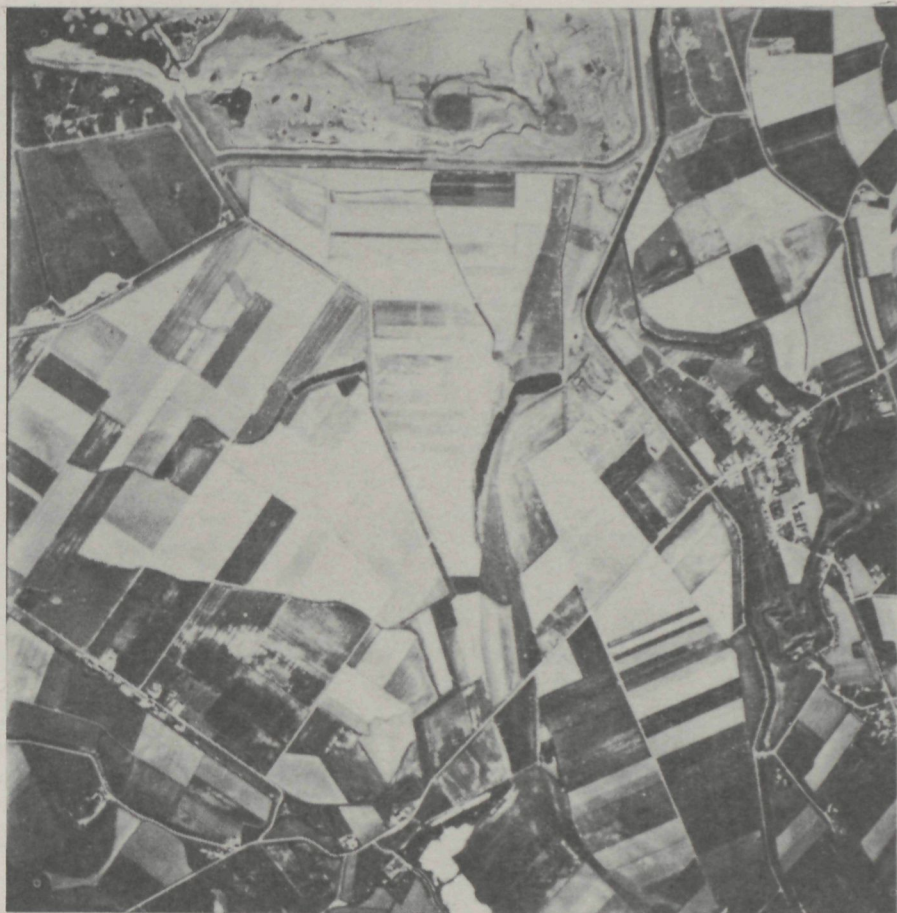
RUILVERKADELING

De verregaande autonomie van de polderbesturen en instellingen als de Nationale Landmaatschappij, die ruilverkavelingen regisseert, kan het behoud van de eigenheid van de polders in het gedrang brengen. De kenmerken van een typische waterhuishouding en mikroreliëf worden door hun ingrepen letterlijk om zeep geholpen. Droogleggen en scheuren tot akkers op grote schaal leiden tot een verlies aan ekologische rijkdom. Slechts enkele gebieden blijven min of meer intact: een

Het bungalowproject tussen de Zwindmonding en het afwateringskanaal naar Cadzand.

De Nieuwe Hazegras- en Willem-Leopoldpolder met een gedeelte van het Zwin (boven) en de militaire versterking van Retranchement (rechts).

weidegebied rond Lampernisse, de IJzerbroeken en de Zwinstreek, een lappendeken, de neerslag van eeuwen inpoldering, met oudere en jongere perceleringspatronen, kreekresten en forten, doorzaaid met waardevolle maar erg kwetsbare brokjes natuur. Zoals de kreek van de Branddijk te Damme, merkwaardig omwille van zijn nog zoutminnende vegetatie op 20 kilometer van de huidige kustlijn, nog maar enkele jaren geleden ongestraft een stort voor bouwafval.

INPOLDERING

De Zwinstreek is ondanks al zijn bekendheid slechts een onderdeel van de gehele Vlaamse kustvlakte, een 100 kilometer lang tot het Verdronken land van Saeftinghe en gemiddeld 15 km breed. Ze hebben een rijke geschiedenis achter

de rug, waarvan het hele land getuigenis aflegt. Het mikro-reliëf weerspiegelt het inpolderingsproces met hogere kreekkruggen, resten van geulen, oude dijken. Een kultuurlandschap tot in de toppen van zijn tenen met talrijke menselijke ingrepen: uitvenen, uitbrikken en ontzanden, eerst op een kleine schaal, waaruit o.m. de Moeren van Veurne-Ambacht en de Lage Moere van Meetkerke ontstonden, zelf geëvolueerd tot waardevolle biotopen. Nu op al te grote schaal en aan een tempo dat het bestaan zelf van de polders bedreigt.

OVERBELASTING

De Vlaamse kustvlakte wordt inderdaad onder de voet gelopen. Vanuit verschillende maatschappelijke functies (toerisme, recreatie, landbouw en industrie) maakt men maximaal aanspraak om de weinige beschikbare ruimte. De duingordel werd zwaar aangetast door de snelle uitbreiding van de badsteden; sedert 1945 verdween niet minder dan 30 tot 40 procent van het gehele duinareaal, de laatste grote happen in de fameuze verkaveling van de Westhoek of de Versteete-happening in De Panne. De helft van de Belgische bevol-

king brengt zijn vakantie door in deze smalle strook, zodat talrijke recreatieprojecten gepland worden; verblijfsrecreatie zoals Polderwind te Blankenberge, uitbreiding van de jachthaven van Nieuwpoort tegen het belangrijke reservaat van de IJzermonding, verkavelingsplannen in de Sint-Laureinsduinen te Westende... Het is gewoon niet meer bij te houden. Ook voor de waterwinning, waarbij Vlaanderen onafhankelijkheid in zijn watoeroorlog met Wallonië nastreeft, zoekt de administratie het met de plannen voor het spaarbekken Blankaart II in de polders van Nieuwkapelle. Om maar te zwijgen van de moeilijkheden in het Hannecartbos in Oostduinkerke. De schaalvergroting in de landbouw laat maar nieuwe ruilverkavelingsplannen los, de meest recente in het Paddegat te Jabbeke, ekologisch waardevol maar onvoldoende wetenschappelijk bestudeerd in de voorbereidingsfase van de gewestplannen, zodat het geen statuut van natuurgebied kreeg. De maritimisering van de industrie slorpte niet minder dan 14.000 hectare polder tussen Lissewege, Dudzele en Ramskapelle weg. De ermee gepaard geplande infrastructuurwerken zoals het Noorderkanaal en de aanleg van een traject A-17 doorheen de Meetkerkse Moeren, die hiervoor eerst ruilverkaveld en drooggelegd moesten worden, vormen een even grote landschappelijke bedreiging.

AKTIE OP LANGE TERMIJN

Een doorgedreven actie op lange termijn is nodig. Hiervoor wordt best regionaal gewerkt: Zwinstreek, Middenkust en Westkust met grensoverschrijdende samenwerkingsverbanden. In elke regio is er plaats voor een edukatief centrum om deze actie te ruggesteunen. Het erkennen van de Roksempot te Oudenburg als natuuredukatief centrum, waar recent de Week van het Natuurbehoud van de Vlaamse administratie (met deze verduidelijking om een onderscheid met de Nationale Natuurbeschermingsweek te maken) geopend werd, mag door de politieke wereld niet als een eindpunt beschouwd worden. Het edukatief centrum van de Blankaart dient prioritair erkend te worden en ook in de Zwinstreek is er ruimte voor een nieuw initiatief.

DIRK VOGELAERS

De Bond Beter Leefmilieu zoekt in het kader van het B.T.K.-project "INVENTARISATIE VAN DE MILIEUPROBLEMEN PER PROVINCIE":

Voor spoedige indiensttreding (te Brussel):

- 1 sociaal-assistent (Soc. HOKT 3 jaar) (duur: 12 maanden)
- 1 opsteller halftijds (HSO) (duur: 12 maanden)

Voor het najaar:

- 2 halftijdse enquêteurs (HSO) (duur: 6 maand - Brussel)
- 2 halftijdse enquêteurs (HSO) (duur: 6 maand - Gent)
- 2 halftijdse enquêteurs (HSO) (duur: 6 maand - Roeselare)
- 2 halftijdse enquêteurs (HSO) (duur: 6 maand - Antwerpen)
- 2 halftijdse enquêteurs (HSO) (duur: 6 maand - Hasselt)

In het kader van het B.T.K.-project "ONDERZOEK NAAR EEN GLOBAAL BELEID INZAKE OPENBARE RUIMTE":

- 1 halftijdse opsteller (HSO) (duur: 12 maanden - Brussel)

Sollicitatieformulieren kunnen aangevraagd worden bij de Bond Beter Leefmilieu, Aarlenstraat 25, 1040 Brussel, tel. 02/230 94 10.

politiek & co

►► Dhr. J. Ansoms (CVP) heeft een voorstel van dekreet ingediend bij de Vlaamse Raad tot oprichting van een Vlaamse studie- en adviesgroep voor gemeentelijke **verkeersplanning**. De bedoeling van die adviesgroep zou zijn advies te verstrekken aan gemeentebesturen en actiegroepen inzake een globaal verkeersbeleid, de coördinatie tussen de diverse beleidsdomeinen (ruimtelijke ordening, milieu, huisvesting...) en het verkeersbeleid; deze adviesraad zou naast ambtenaren, ook vertegenwoordigers van actiegroepen, automobilisten, en steden en gemeenten tellen.

►► Bijna in volle vakantiesfeer is er volop herrie ontstaan n.a.v. een voorstel van dekreet van dhr. Marc Olivier (CVP) inzake de **vogelvangst**. Dit voorstel zou o.m. mogelijk maken dat zo'n 60.000 vinkeniers jaarlijks 3 (trek-) vogels mogen vangen. De vogelbeschermers, en vooral het Coördinatiecomité ter Bescherming van de Vogels (CCBV), gingen op de achterste poten staan, sloegen alarm en brachten een tegenoffensief op gang om dit dekreet te stoppen in de Vlaamse Raad. Voorlopig slaagden ze in hun opzet: het voorstel van dekreet werd in de ijskast opgeborgen. Een mooie overwinning voor de natuurbeschermers, dat wel, maar waakzaamheid blijft geboden, want de vogelvangerslobby ligt op "vinkenslag" en heeft de strijdbijl (of vangnetten?) zeker niet begraven.

Ook Bond Beter Leefmilieu heeft zich aangesloten bij de protestcampagne: terloops weze vermeld dat KPB, dhr. Claes (PVV) en J. Van Elewijck (SP) positief reageerden. Dhr. G. Verhofstadt (PVV) reageerde maar nam geen standpunt in.

►► Uit het antwoord van staatssekretaris Aerts op een vraag van dhr. De Mol (VU) vernemen we dat er op 20 maart jl. een akkoord werd bereikt op de Europese Raad van ministers inzake een richtlijn aangaande **milieueffektrapportering (MER)**. Volgens dhr. Aerts is het nodig om die richtlijn via een nationale wet in ons Belgisch rechtsbestel te introduceren, ook weet hij ons te melden dat er tot nog toe geen overleg plaats vond met gemeenschapsminister Lenssens over het ontwerpdekreet op de milieuvergunning, waarin ook een MER wordt voorzien. Voor wanneer één degelijke afspraak tussen gewestelijke en nationale overheid inzake milieumateries??

►► Van gemeenschapsminister Lenssens gesproken... de actie van milieudefensie en VLAKAF op het thuisfront van de minister n.a.v. het afvalstoffenplan (zie ook "Frontlijn"), is hem duidelijk in het verkeerde keelgat geschoten. Onze minister bestond het n.a.v. een interpellatie van dhr. Vervaeke (VU) over de inspraakprocedure bij het afvalstoffenplan te stellen dat milieugroeperingen zelden **positieve suggesties** doen. Nou nou, dergelijke houding is niet bepaald bevorderlijk voor de dialoog.

►► Uit het antwoord van minister Lenssens op een vraag van dhr. J. Smeets (SP) blijkt dat er nogal wat verschil zit in de ijver van onze milieuambtenaren om P.V. op te stellen inzake **milieudelikten**.

Zo werden voor 1984 door ambtenaren van het Bestuur voor Leefmilieu 42 pro justitia's opgesteld, waarvan 21 in West-Vlaanderen, 14 in Oost-Vlaanderen, 4 in Antwerpen en 3 in Limburg.

Wat de Vlaamse milieuparastatalen betreft: WZK (Waterzuiveringsmaatschappij van het Kustbekken) en VWZ (Vlaamse Waterzuiverings-Maatschappij) stelden samen 97 P.V.'s op, waarvan 51 in West-Vlaanderen, 13 in Oost-Vlaanderen, 13 in Antwerpen, 2 in Limburg en 18 in Brabant.

OVAM maakte in totaal 72 P.V.'s op waarvan 24 in West-Vlaanderen, 13 in Oost-Vlaanderen, 18 in Antwerpen, 12 in Limburg en 5 in Brabant.

Alle cijfers slaan op 1984.

Over welk gevolg er werd gegeven aan deze P.V.'s door de rechterlijke macht, kan de minister niets zeggen, daar de minister van justitie alleen dit kan vertellen.

►► Dhr. Tant (CVP) wist in de Vlaamse Raad mee te delen dat de Oostvlaamse burgemeesters vanwege de administratie voor de gezondheidszorg een schrijven kregen waarin werd megedeeld dat 95 % van de **putwaters** aangeboden voor onderzoek als ondrinkbaar moeten worden gekatalogeerd, wegens bacteriologische of chemische ongeschiktheid. Dergelijk onderzoek gebeurt enkel (gratis) voor partikulieren die niet kunnen aansluiten op het waterleidingsnet. De tijd van het "goe" water uit de eigen "steenput" lijkt wel degelijk voorgoed tot het verleden te behoren!

RAMPENPLAN

DOEL:

EEN RAMP ?

Teneinde de gevolgen van een eventueel ongeval in een nukleaire installatie tot een minimum te beperken, werden in ons land rampenplannen opgesteld, die bovendien periodiek worden uitgetest. De aktieradius van deze hulpplannen beperkt zich tot 10 km om de betreffende kerninstallaties. De meest doortastende urgentiemaatregel waarin wordt voorzien bestaat uit de evacuatie van de bevolking uit de volledige noodplanzone.

Een eenvoudige blik op de landkaart leert ons dat de noodplanzone rond het kernpark van Doel, op de rechter-scheldeoever enkel de Antwerpse Noorderdistrikten omsluit. Nagenoeg de ganse Antwerpse agglomeratie valt buiten de 10 km-grens, zodat momenteel geen beschermende maatregelen zijn voorzien voor de eigenlijke stadsbevolking.

De vraag dringt zich op of het gewettigd is om de noodplanzones rond de nukleaire vestigingsplaatsen van Doel en Tihange, te beperken tot een cirkelvormig gebied met als straal 10 km. Onderhavige tekst wenst op deze vraag, die uiteindelijk de veiligheid van vele honderdduizenden personen in ons land direkt aanbelangt, een antwoord te verschaffen.

Men zou zich ook kunnen afvragen of de bestaande rampenplannen voldoende waarborgen bevatten opdat de geplande urgentiemaatregelen ook met enige kans op sukses zouden kunnen worden uitgevoerd, wanneer dit noodzakelijk mocht blijken. Deze kwestie wordt in onderhavige tekst niet aangevoerd. Het is inderdaad onmogelijk de operationaliteit te beoordelen van rampenplannen die nog steeds geheim worden gehouden.

PLANNINGSMETHODIEK

De bepaling van de omvang van de nukleaire noodplanning dient vanzelfsprekend gebaseerd te zijn op een coherente planningsmethodiek. Een dergelijke planningsmethodiek moet volgende ingrediënten bevatten:

1. Een analyse van de beschermende maatregelen die men ten behoeve van de bevolking kan nemen ingeval van een nukleair ongeval. Voor ieder van deze urgentiemaatregelen dienen zogenaamde referentie-stralingsdoses te worden bepaald. Wanneer men tijdens de ontwikkeling van een kernongeval verwacht dat de referentie-dosis voor een bepaalde maatregel zal worden overschreden binnen een bepaald gebied, zal men de bevolking die verblijft binnen dit gebied aanmanen de betreffende beschermings-aktie op te volgen.

2. Een analyse van de nukleaire ongevallen die zich eventueel kunnen voordoen. Voor ieder van deze ongevallen zal men een beoordeling moeten maken of men er al dan niet rekening zal mee houden bij het opstellen van de noodplannen.

Wanneer de referentiedoses voor de diverse beschermingsakties zijn vastgelegd en tevens

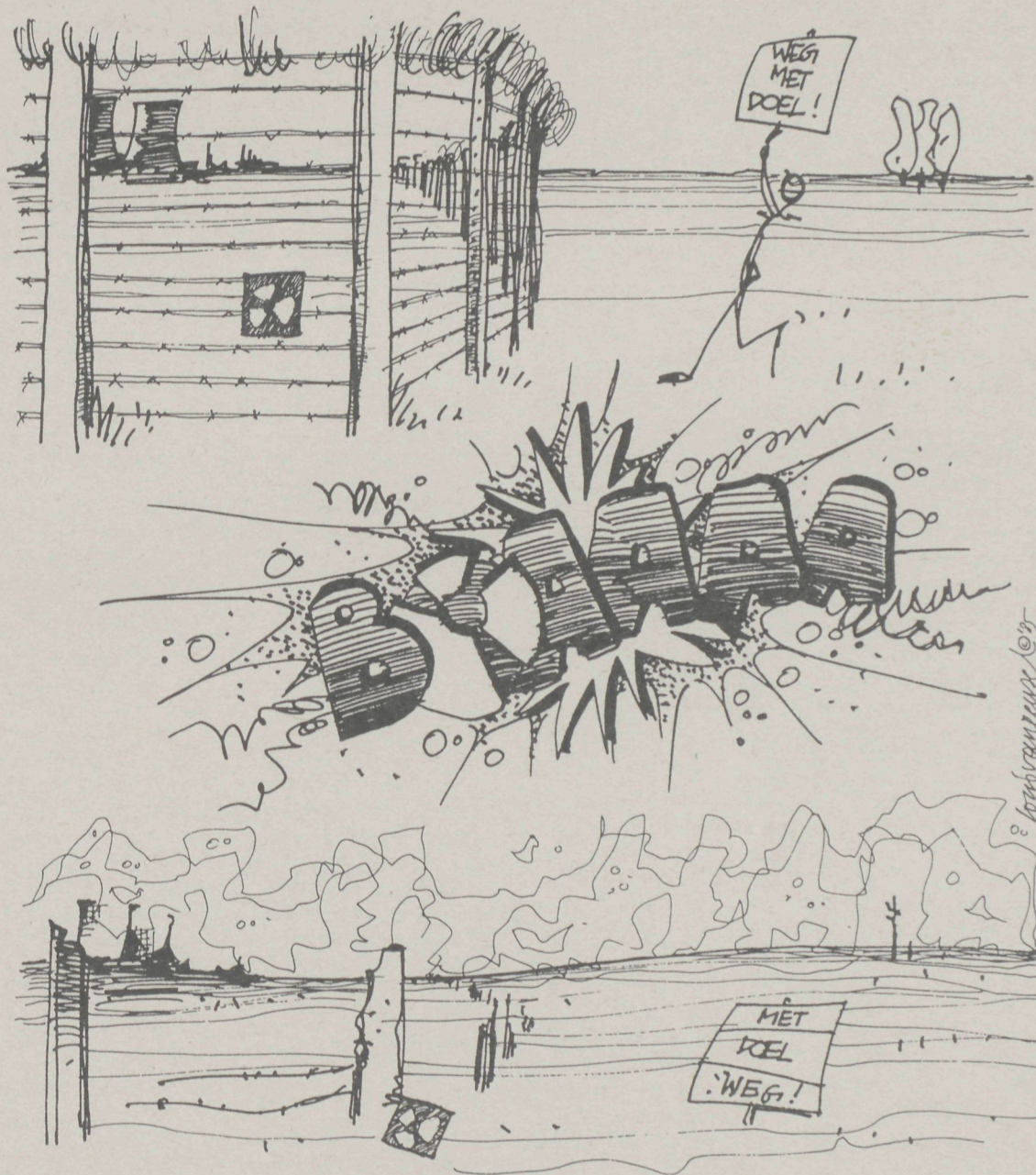
het spektrum van nukleaire ongevallen is bepaald waarop men de noodplanning wenst af te stemmen, kan de grootte van de noodplanzone op logische wijze worden afgeleid.

De hierboven geschetste planningsmethodiek werd reeds in de loop van de jaren '70 in de Verenigde Staten uitgewerkt. Men heeft echter moeten wachten tot na het ongeval in de kerncentrale van Three Mile Island (TMI) in maart 1979, alvorens deze planningsmethodiek in de V.S. gekonkretiseerd werd in een officiële reglementering inzake de grootte van de noodplanzones.

NATTE-VINGER-WERK

Wat de situatie in ons land betreft durven wij met stelligheid beweren dat de bepaling van de grootte van de noodplanzones rond de nukleaire installaties, meer bepaald de 10 km-zone, niet is gebeurd op basis van een vooraf uitgewerkte coherente planningsmethodiek.

Pas in 1982 is een werkgroep van Europese experts klaargekomen met een dokument over referentie-doses voor urgentiemaatregelen bij nukleaire ongevallen. De 10 km-nood-

planzone rond Doel en Tihange lag toen al lang vast. Van het bestaan van enig beleidsdokument dat beschrijft welk spektrum van nukleaire ongevallen in acht moet worden genomen, is ons niets bekend. De bepaling van de 10 km-zone is o.i. het resultaat van het natte-vinger-werk van enkele ambtenaren.

De Verenigde Aktiegroepen voor Kernstop (VAKS) dagen de Belgische autoriteiten uit het bewijs van het tegendeel te leveren.

ACHTERHAALDE VISIE

Deze tekst konstateert dat in ons land nog steeds een achterhaalde visie wordt gehanteerd inzake noodplanning, die als twee druppels water lijkt op het Amerikaanse concept dat dateert van voor het ongeluk in TMI en dat sindsdien radikaal werd verlaten. Dit blijkt o.m. uit de verantwoording die de experts

van het Studiecentrum voor Kernenergie (S.C.K.) aan de Antwerpse gemeenteraad hebben verstrekt, om de metropool niet op te nemen binnen de noodplanzone. De probabiliteit van een ernstig nukleair ongeval wordt zo klein geacht dat een noodplan voor de agglomeratie Antwerpen blijkbaar als een overbodige luxe wordt beschouwd. Bovendien zijn de gehanteerde Europese referentie-doses een faktor 10 minder stringent dan deze die in de V.S. van kracht zijn. Wanneer men in de V.S. de bevolking reeds begint te evacueren, zou men in Europa pas een advies tot het opzoeken van een schuiloord uitvaardigen! Aldus komt men tot noodplanzones waarvan de grootte vergelijkbaar is met deze rond de Amerikaanse kerncentrales, voor het ongeluk in TMI. De Belgische autoriteiten hebben kennelijk nog steeds niet de lessen getrokken uit dit ongeval.

Gezien de praktijk op andere gebieden van de nukleaire veiligheid (o.a. wat betreft de veiligheidsconceptie van de centrales) zou men verwachten dat de Belgische overheid haar beleid inzake noodplanning zou afstemmen op dit van de V.S.

AMERIKAANSE PLANNINGSKRITERIA

De reglementering die in de V.S. van kracht werd na het ongeval in TMI, voorziet de instelling van twee noodplanzones rond ieder kernpark:

- een **pluim-noodplanzone** met een straal van 16 km. Binnen deze zone dienen maatregelen te worden voorbereid om de bevolking te beschermen tegen straling als gevolg van het overtrekken van de radioactieve wolk.
- een **ingestie-noodplanzone** met een straal van 80 km. Binnen deze zone dienen maatregelen te worden voorbereid om de bevolking te beschermen tegen de opname van radioactief besmet voedsel en drinkwater.

De pluim-noodplanzone rond de Belgische kerncentrales blijkt in oppervlakte zo'n 2,5 maal kleiner te zijn dan deze rond de Amerikaanse centrales. In de huidige rampenplannen is er geen sprake van een ingestie-noodplanzone rond de Belgische kernparken. Het is dus duidelijk dat de Amerikaanse planningscriteria hoegenaamd niet worden nageleefd, en dit ondanks de grotere bevolkingsdichtheid in ons land.

Niemand zal ontkennen dat een strikte toepassing van de Amerikaanse normen in ons land, bijzonder grote problemen stelt. Houdt men rekening met alle nukleaire installaties in ons land en met deze die zijn ingeplant aan onze grenzen, dan blijkt dat het ganse Belgische grondgebied zou moeten worden uitgeroepen tot één grote ingestie-noodplanzone!

EVAKUATIEPLAN VOOR ANTWERPEN

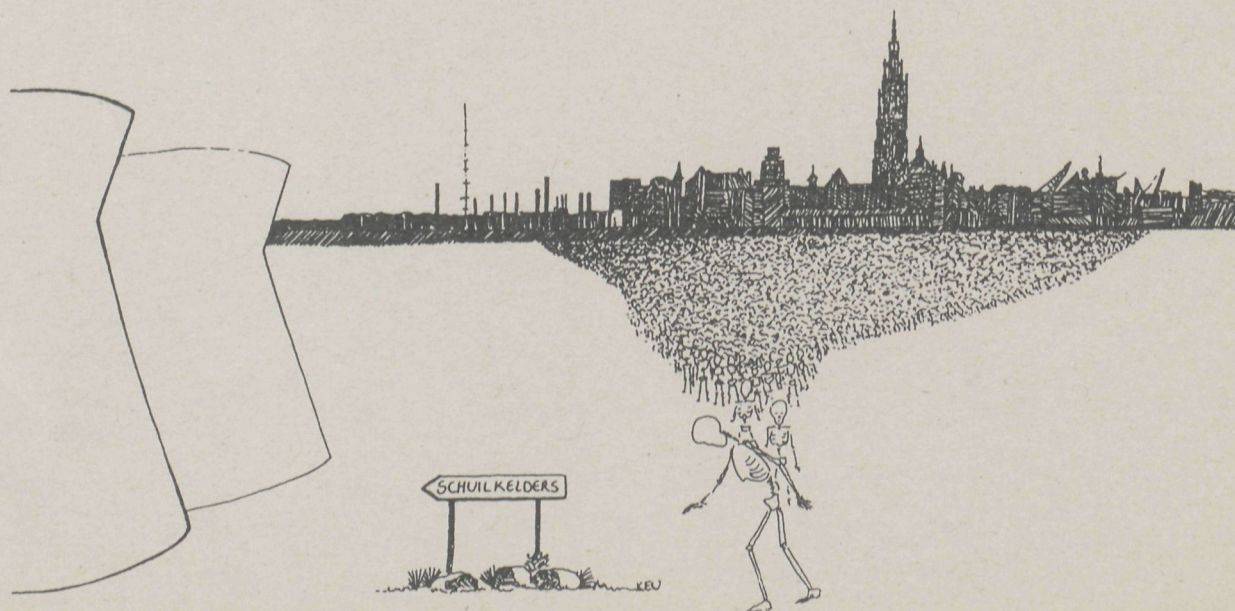
Alhoewel geen enkele kerncentrale in de V.S. is ingeplant op een afstand kleiner dan 40 km van een vergelijkbaar bevolkingscentrum als Antwerpen, kan toch worden gekonkludeerd dat een strikte toepassing van de Amerikaanse criteria vereist dat de ganse agglomeratie Antwerpen wordt opgenomen binnen de noodplanzone.

Het ontwerpen van een operationeel evacuatieplan voor de ganse stad Antwerpen zal ongetwijfeld een hele krachttoer worden. Anderzijds kan men zich afvragen of het verantwoord is te kiezen voor de gemakkelijksoplossing door de straal van de noodplanzone te reduceren tot een 'probleemloos' evacuatieplan.

Het opstellen van een rampenplan voor de agglomeratie Antwerpen lijkt ons een bittere noodzaak, al was het maar omdat met grote zekerheid kan worden voorspeld dat bij een nukleair ongeval te Doel, een massale spontane evacuatie op gang zal komen, die het welslagen van de eigenlijke hulpverleningsoperaties in het gedrang kan brengen.

Indien men kerncentrales wenst te exploiteren, dan is de volledige openbaarmaking van de rampenplannen een onontbeerlijke voorwaarde, evenals het uitwerken van een edukatief voorlichtingsprogramma voor de stedelijke bevolking in de omgeving van een kernpark.

V.A.K.S.

BOND BETER LEEFMILIEU BOEKENWINKEL

DOSSIER AFVAL

60fr.

Bevat een overzicht van de reacties van de Vlaamse milieubeweging op het "Ontwerpplan Afvalstoffen 1986-1991" van OVAM. Uitg. Bond Beter Leefmilieu, 40 blz.

VOORSTELLINGSBROCHURE

60fr.

Stelt de 56 milieuverenigingen voor die bij de Bond Beter Leefmilieu zijn aangesloten. Per milieuvereniging worden achtereenvolgens 5 aspecten besproken: ontstaan, doel, werkingsterrein, tijdschrift en contactadres. Uitg. Bond Beter Leefmilieu; 67 blz.

MILIEU-EDUKATIEVE KATALOGUS deel 1 en deel 2

150 en 250fr.
samen 300fr.

Geeft een overzicht van wat in Vlaanderen voorhanden is aan milieu-educatief materiaal. Het eerste deel bevat vnl. het geschreven materiaal dat bruikbaar is in het onderwijs en het vormingswerk, zoals lesbrieven, werkbladen, opdrachtenfiches, posters en brochures. In het tweede deel volgt een overzicht van de audio-visuele produkties, zoals films, video-banden, dia-montages, tentoonstellingen en informatieve spelen. Uitg. Centrum Voor Natuurbeschermingseducatie en Bond Beter Leefmilieu. deel 1: 176 blz; deel 2: 272 blz.

HET BEDREIGDE ZEEMILIEU: DE NOORDZEE (Tjeerd van Weering, Kees Kramer)

250fr.

Allerlei menselijke activiteiten zijn er de oorzaak van dat het vernietigingsproces van het leven in onze zeeën onrustbarend is toegenomen. Dit boek laat zien wat er allemaal speelt en welke gevolgen dat heeft, speciaal voor de Noordzee. Uitg. Stichting Ekologie/Stichting Werkgroep Noordzee; 120 blz.

MEMORANDUM VOOR EEN SCHONE NOORDZEE

60fr.

Eisenplatform dat aangeeft welke maatregelen nodig zijn om de Noordzee effectief te beschermen. Uitg. Bond Beter Leefmilieu; 28 blz.

DE FUIK/DE KEERZIJDEN VAN DE CHEMISCHE REVOLUTIE/DE KWESTIE P.C.B.'S (Maurits Groen/Bert van Hattum/Pim de Voogt)

285fr.

Laat zien welke akute en sluipende rampen ons bedreigen in de "fuik" waar mens en milieu ingezwommen zijn door de explosieve groei van de chemische industrie. Dit gebeurt aan de hand van één voorbeeld: P.C.B.'s, hardnekkige stoffen die al voor massale vergiftigingsgevallen gezorgd hebben. Uitg. Stichting Milieuwinkel, Landelijke Vereniging tot Behoud van de Waddenzee, Werkgroep Noordzee, Aktie Strohalm; 158 blz.

KADERMAP WATERVERONTREINIGING

250fr.

Losbladige informatiemap (o.a. geschikt voor vormings- en onderwijsactiviteiten) die bestaat uit een serie informatiebladen over vervuilende stoffen, over de gevolgen van vervuiling in water en over mogelijke oplossingen. Met literatuurlijst, diakatalogus en overzicht van beschikbaar educatief materiaal. Uitg. Landelijke Vereniging tot Behoud van de Waddenzee i.s.m. Stichting Internationaal Watertribunaal, Stichting Reinwater en Stichting Werkgroep Noordzee; 130 blz. (A4).

HET DOSSIER AKKERMANS

40fr.

Geeft een overzicht van het wanbeleid dat gevoerd wordt door minister Akkermans op vlak van natuurbehoud, ruimtelijke ordening en stedenbouw, en landinrichting. Uitg. Bond Beter Leefmilieu, 44 blz.

ACIDIFICATION: A BOUNDLESS THREAT TO OUR ENVIRONMENT 60fr.

Deze verkorte versie van een Zweeds rapport geeft een duidelijke populairwetenschappelijke uiteenzetting van de hele problematiek van de zure neerslag en zijn gevolgen. Geïllustreerd met prachtige vierkleurenfoto's en -schema's. Uitgegeven door het Zweedse ministerie van Landbouw, 40 blz.

KRINGLOOP VAN HET GIF (Marcus Linear) 250fr.

Beschrijft de manier waarop de chemische industrie bestrijdingsmiddelen aan de man brengt in de Derde Wereld en welke funeste gevolgen dat heeft voor mens en milieu daar, maar ook via geïmporteerde landbouwprodukten, op de konsumenten in het Westen. Uitg. Vereniging Milieudefensie; 79 blz.; met foto's.

A GROWING PROBLEM/PESTICIDES AND THE THIRD WORLD POOR (David Bull) 450fr.

Engelstalig standaardwerk op het gebied van de problematiek van pesticiden en de Derde Wereld. Bevat talrijke foto's van o.a. pesticidenverpakkingen en -reklamefolders. Uitg. Oxfam; 203 blz.

MILIEUSPAREND HUISHOUDEN (Marijke M. A. Brunt) 200fr.

Geeft een massa informatie en tips om bij allerlei bezigheden en karweitjes in huis, tuin en keuken het milieu en de natuur te sparen. Met praktische trefwoordenlijst en zeer vlot leesbaar. Uitg. Stichting Natuur en Milieu; 152 blz.

MILIEU EN BEWAPENING (Eindrapport van de Werkgroep Bewapeningsvraagstukken van de Stichting Natuur en Milieu) 250fr.

Beschrijft waarom de bewapeningswedloop een bedreiging inhoudt voor het milieu: niet alleen de effecten van een kernoorlog, maar ook de ekologische bedreiging door de aanmaak van kernwapens. Daarnaast worden ook chemische, biologische, geofysische, ruimte- en konventionele wapens besproken. Er wordt ook ingegaan op de oorzaken van de bewapening, en de strategieën voor wapenbeheersing en -vermindering. Uitg. Stichting Natuur en Milieu; 111 blz. (A4).

ALS DE VATEN BARSTEN (Paul Staes, Rik Devroede) 80fr.

Boeiend verhaal van twee jongelui die toevallig op een stortplaats een aantal roestige vaten ontdekken, waaruit giftige dampen opstijgen; hun vondst wordt echter niet door iedereen op prijs gesteld. Uitg. EPO-AKO (Scharnierreeks, nr. 11); 43 blz.

ALS HET LOOD OM JE HOOFD IS VERDWENEN (Hugo Gijssels) 195fr.

Een weergave van de ongelijke strijd tussen "kleine" aktiegroepen en de machtige industrie, meer bepaald de strijd tegen Metallurgie Hoboken. Uitg. EPO; 126 blz.

DOSSIER KERNENERGIE/BALANS VAN EEN KOLLEKTIEF ZELFMOORDPROGRAMMA 100fr.

Geeft een antwoord op de vragen wat kernenergie is, wat de gevaren ervan zijn, welke problemen het met zich meebrengt, en waarom we zonder kunnen. Uitg. V.A.K.S.; 341 blz.

ONBEPERKT HOUDBAAR: EEN TOEKOMST MET DUURZAME ENERGIE 250fr.

Tracht een antwoord te geven op de vraag of energievoorziening gebaseerd op alternatieve energiebronnen te realiseren is. Uitg. Natuur en Milieu; 162 blz.

NATUUR IS DUUR (Wouter van Dieren, Marius G. W. Hummelinck) 250fr.

Bekijkt de natuur met de blik van de ekonoom, de zakenman of de politikus, die ongevoelig is voor ideeën en filosofische argumenten en meer waarde hecht aan zakelijke en economische overwegingen: de waarde van de natuur voor het behoud van de gezondheid, voor het behoud van de visserij en een evenwichtig landbouwsysteem, voor het behoud van een duurzaam produktiestelsel,... Uitg. Het Wereldvenster, 228 blz.

OM TE OVERLEVEN (Roeland Dirks) en STERVENDE NATUUR (Roeland Dirks) 115fr.en125fr.

Deze twee luchtig geschreven boeken bestaan uit een aantal losse hoofdstukjes die de verschillende aspecten van de milieustrijd (hoofdzakelijk in Vlaanderen) behandelen. Uitg. Davidsfonds; Om te overleven: 148 blz., met foto's; Stervende natuur: 226 blz., met foto's.

DE BEHEERSTE STAD (H. Meyer, R. Kouprie, J.R. Sikkens) 290fr.
Handelt over een groep architecten die "ontdekken" dat de ecologie en planning van een grootstad parallel loopt met de belangen van grondspeculanten, bouw-promotoren, enz... Uitg. Futile; 173 blz.

WANDELPAD DE WARANDE 40fr.
Brochure die een beschrijving geeft van het edukatieve wandelpad "De Warande" te Tervuren. Uitg. Bond Beter Leefmilieu; 29 blz.

MILIEUMANIFEST GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN '82 50fr.
Geeft een overzicht van de grondgedachte waarop een gemeentelijk milieubeleid moet steunen, van het programma dat op dit gebied kan worden uitgewerkt, en de middelen die er bestaan opdat de bevolking effectief aan dit beleid zou kunnen meewerken. Uitg. Centrum voor Natuurbeschermingseducatie/Bond Beter Leefmilieu; 53 blz. (A4)

PRENTKAARTEN

PRENTKAARTEN MONT-LOUIS 40fr.
Vier prentbriefkaarten met tekeningen van Jan, Zak, William en Bing rond de Mont-Louis-affaire.

AFFICHES

ONZE VLINDERS: 16 vierkleurenfoto's op een zwarte achtergrond; blinkend papier; 57x80 cm. 120fr.

SALAMANDERS, KIKKERS EN PADDEN: 16 vierkleurenfoto's op een zwarte achtergrond; blinkend papier; 60x90cm. 120fr.

ONZE DAGROOFVOGELS: 15 vierkleurenfoto's op een zwarte achtergrond; blinkend papier; 60x87cm. 120fr.

ONZE NACHTROOFVOGELS: 12 vierkleurenfoto's op een zwarte achtergrond; blinkend papier; 60x87cm. 120fr.

ONZE BESCHERMDE PLANTEN: twee affiches met elk 20 vierkleurenfoto's op een zwarte achtergrond; blinkend papier; 60x90cm.

Voor de 2 affiches: 150fr.
BESCHERMDE ORCHIDEEËN: 12 vierkleurenfoto's op een zwarte achtergrond. 50fr.

ZELFKLEVERS

- OOK IK WENS EEN BETER NATUURBELEID: felgroene zelfklever, 10x11cm. 10fr.
- ATOOMENERGIE NEE BEDANKT: geel-rood; ronde zelfklever met het anti-kern-energiezonnetje
- Ø 45 cm. 120fr.
- Ø 12 cm. 20fr.
- blad met 20 zelfklevers (Ø 3,5 cm). 20fr.
- S.O.S. DUINEN: ronde zelfklever (Ø 9 cm) in kleuren. 20fr.

BADGES

- ATOOMAFVAL IN ZEE? NEE!: geel-blauw; vis met het nukleair gevaarsteken. 25fr.
- ATOOMENERGIE BEDANKT: geel-rood; het bekende anti-kernenergiezonnetje. 25fr.
- STOP KERNENERGIE: wit-zwart; zwangere vrouw met kind aan de hand temidden van elektronencirkels. 25fr.

Bestellen kan telefonisch of schriftelijk: Bond Beter Leefmilieu, Aarlenstraat 25, 1040 Brussel, tel. 02/230.94.10. De prijzen zijn exclusief de verzendingskosten; voor het versturen van affiches wordt tevens de prijs van een koker aangerekend. De betaling gebeurt (liefst zo snel mogelijk) na ontvangst van de bestelling(en) door middel van het bijgevoegde overschrijvingsformulier op rekeningnummer 427-9082201-48 van de Bond Beter Leefmilieu. Een flinke korting is voorzien bij afname van minstens 20 exemplaren van eenzelfde publikatie. Een faktuur is te verkrijgen op aanvraag.

MILIEURAMA

Ons tijdschrift brengt je maandelijks 32 blz. aktuele informatie over de milieuproblematiek: artikels, korte berichten, publikaties, milieukalender, lezersbrieven, milieupuzzel, ... en we beperken ons niet tot Vlaanderen of België; ook de rest van Europa en de Derde Wereld komen aan bod. Een abonnement op ons opiniemaandblad Milieurama kost slechts 300 fr., te storten op rekeningnummer 427-9082201-48 van de Bond Beter Leefmilieu, Aarlenstraat 25, 1040 Brussel. Een proefnummer kan schriftelijk of telefonisch (02/230.94.10) worden aangevraagd.

EEN ABONNEMENT OP MILIEURAMA HELPT DE BOND BETER LEEFMILIEU EEN FLINK STUK VOÓRUIT.

flitsen

► Volgens Earthscan is de Afrikaanse hongerramp eerder een gevolg van onoordeelkundige pogingen om de landbouw te moderniseren dan van de droogte.

► Volgens de OESO hebben de westerse industrielanden vorderingen geboekt bij het zuiveren van het milieu van allerlei vormen van verontreiniging, maar desondanks dient het vervuilingsniveau verder te worden verlaagd.

► Bij de ramp in Bhopal zou naast methylisocynaat ook cyanide vrijgekomen zijn.

► Ter hoogte van de Rupel-jachtclub te Ruisbroek werd op 8 juni een massale vissterfte waargenomen in het Willebroekkanaal. De doodsoorzaak is vermoedelijk een illegale lozing.

► Elk jaar sterven gemiddeld 1600 zwarten in Zuid-Afrika aan pesticidenvergiftiging of aanverwante oorzaken.

► Bij de Bestendige Deputatie van Oost-Vlaanderen is een aanvraag binnengekomen van het bedrijf Bayer om karbamaat, een insecticide gebaseerd op methylisocynaat te gaan produceren.

► Het chloreren van drinkwater, om besmetting met bacteriën tegen te gaan, is niet helemaal zonder gevaar. De methode wekt kankerverwekkende stoffen op.

► Volgens de Amerikaanse dienst voor milieubescherming dreigen kleine hoeveelheden van 30 zeldzame gassen onze atmosfeer nog sneller op te warmen dan CO₂.

► Op 14 juni stak een jongeman in Zürich een doek van Rubens ter waarde van 115 miljoen fr. in brand uit protest tegen milieuvervuiling.

► In Gosselies, Wallonië, heeft men te kampen met

kadmiumvervuiling afkomstig van het bedrijf Wiaux en Gilson. In grondstalen ontdekte men een concentratie van 30 mg Cd/kg grond. De norm is 1 mg Cd/kg grond.

► Een fabriek van onkruidverdelgers te Saint-Quentin (Frankrijk) heeft zo'n 300 ton giftig chemisch afval in de Rhône geloosd. Tonnen dode vis dreven op de stroom.

► Volgens een Zuidafrikaans vakbondsleider worden 50.000 zwarte arbeiders en hun gezinnen bedreigd met asbestose.

► De firma Holvoet-Lecompte te Ronse heeft zonder enige vergunning met olie vervuild water in de beken van Ronse geloosd. Volgens de firma ging het om een "ongelukje".

► In Gent werd door ACEC een nieuwe biogasinstallatie voorgesteld die tot 7 keer efficiënter is dan de conventionele installatie.

► De jojoba, een struik uit Mexico, zou wel eens de mirakelplant van het jaar 2000 kunnen worden. De struik zou aan de basis kunnen liggen van plantaardige benzine.

► Volgens De Standaard zal Prayon-Rupel van verschillende instanties de garantie krijgen om gedurende 11 jaar gips te storten in de Rupelstreek.

► Meststoffen met een hoog ammoniumnitraatgehalte mogen over de Belgische binnenwateren worden vervoerd op voorwaarde dat ze verpakt zijn. Bij transport in bulk bestaat ontploffingsgevaar.

► Gemeenschapsminister Akkermans heeft zijn zoveelste flater begaan. In een antwoord aan volksvertegenwoordiger Gabriëls stelde hij dat erosie aan de basis zou liggen van bodemvorming.

► Bij het slopen van een voormalige arsenikunfabriek te Reppel-Bocholt werd in het puin een zeer grote hoeveelheid van het giftige arsenikum ontdekt.

► Volgens het FAO is het behoud van grote wouden in de wereld één van de dringendste ekologische problemen geworden waarmee de mensheid momenteel wordt gekonfronteerd.

► Tijdens het uitgraven van het vroegere illegale Swertensstort te Dorne-Opoeteren (Limburg) zijn werklui op ca. 60 vaten gestoten met het gevaarlijke en bijtende chloorethyleen.

► In het personeelsblad van Bayer Antwerpen NV van maart '85 staat te lezen dat Bayer "een traditie van verbondenheid met milieubescherming" heeft opgebouwd met als symbool het groen lindeblad. Aan de andere kant weigert ze echter konkrete stappen te ondernemen voor het stopzetten van de TiO₂-afvaldumpingen in de Noordzee.

► Aan de universiteit van Michigan (U.S.A.) werd ontdekt dat een zwam (*Phanerochaete chrysosporium*) in vloeibaar milieu in staat is dioxine en DDT af te breken.

► Volgens een rapport van de VN zijn 74 landen, waaronder ook industrielanden, aangetast of worden ze bedreigd door woestijnvorming.

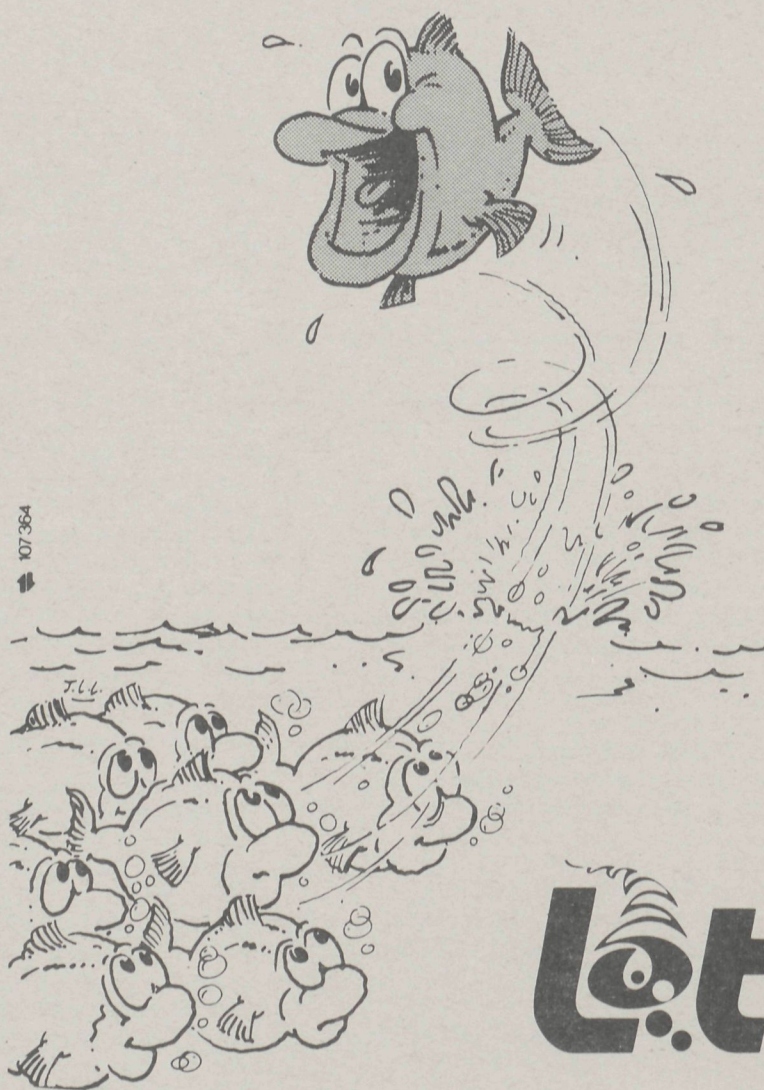
► Milieuvervuiling veroorzaakt volgens een schatting van de Poolse regering een economische schade van 500 miljard zloty per jaar.

► Volgens de Coastal Anti-Pollution League zijn bijna 200 van de 700 Britse stranden verontreinigd door niet-gezuiverd rioolwater.

► Industriële vervuiling van zeewater heeft ervoor gezorgd dat deze zomer 10 stranden aan de Poolse kust voor badgasten moesten sluiten.

Jean-Luc Van den Eede

Spring eruit, win de Lotto-buit.

Lotto®

WASSEN BEDREIGT ONZE PLASSEN

FOSFATEN IN WASMIDDELEN

Fosfaten in wasmiddelen vormen een belangrijke oorzaak voor de eutrofiëring van het oppervlaktewater. Het gebruik van fosfaatvrije wasmiddelen kan een belangrijke vermindering betekenen van de fosfaatbelasting van stromen en rivieren.

In de loop van 1983 werd door de Milieuwerkgroep (bestaande uit medewerkers van de Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming en Evergreen) heel wat informatie over deze problematiek verzameld. Die gegevens werden in deze tekst samengevat.

Samenstelling van wasmiddelen

Een schone, zachte en frisruikende was: dat beloven de meeste wasmiddelenproducenten als je hun wondermiddeltje gebruikt. Er zijn echter weinig mensen die weten welke stoffen in waspoeders verwerkt worden. In wasmiddelen zitten verschillende bestanddelen. De belangrijkste zijn: wasactieve stoffen, waterontharders, bleekmiddelen, enzymen en witmakers.

Wasactieve stoffen zorgen ervoor dat vuilen vetdeeltjes van het textielweefsel losgeweekt worden en in het water blijven zweven. Momenteel worden daarvoor in wasmiddelen vooral synthetische detergenten gebruikt. De synthetische detergenten die tot voor enkele jaren toegepast werden, waren zeer moeilijk in het natuurlijk milieu af te breken. Dat had tot gevolg dat ze hun activiteit lang behielden. Dat merkte men bijvoorbeeld aan de reusachtige schuimvlokken op beken en rivieren. Vanaf 1977 werd wettelijk bepaald dat was- en reinigingsmiddelen voor 90% biologisch afbreekbaar moeten zijn. Voor de afbraak van die detergenten is echter nog heel wat zuurstof nodig, wat de kwaliteit van het water achteruit laat gaan.

Het water dat we gebruiken, onder andere voor onze was, is vaak "hard water". Dat

wil zeggen dat er een belangrijke hoeveelheid calcium en magnesium inzit. Dat zorgt voor heel wat nadelen: er wordt een, in water onoplosbaar, kalklaagje afgezet in de wasmachine en op het textiel. De werking van de wasactieve stoffen wordt ook tegengewerkt omdat calcium en magnesium zich verbinden met de detergenten. Om die nadelen te vermijden worden waterontharders aan het wasmiddel toegevoegd, die calcium en magnesium binden. Een handig middel bleken polyfosfaten te zijn: calcium- en magnesiumpolyfosfaten blijven immers opgelost in het water. De polyfosfaten verhogen ook nog de wasactieve werking en zorgen voor het op peil houden van de juiste zuurtegraad van het water.

Om vlekken van kleurstoffen te verwijderen worden bleekmiddelen aan (wit)wasmiddelen toegevoegd. Veel gebruikt is de stof natriumperboraat.

Om allerlei eiwitvlekken (onder andere bloedvlekken) makkelijker te verwijderen worden enzymen (bio-katalysatoren) aan het waspoeder toegevoegd.

Witmakers tenslotte zijn in feite niets anders dan verfstoffen die de was extra wit doen oplichten in het zonlicht. Bij vele huisvrouwen en -mannen is het "blauwsel" wel het meest bekend.

Fosfaten en waterverontreiniging

Fosfaten worden niet alleen in wasmiddelen gebruikt, maar vormen ook een belangrijke voedingsstof voor plantaardige organismen. Als fosfaten in te grote hoeveelheden in het oppervlaktewater terecht komen, zorgen ze voor heel wat onaangename gevolgen die samengevat worden onder de noemer "eutrofiëring", wat (vrij vertaald) "overbemesting" betekent. Door eutrofiëring grijpen in het water verschillende processen plaats. Een te groot gehalte aan fosfaten zorgt voor een explosieve ontwikkeling van kiezel-, groen- en blauwwieren. Overdag wordt door deze wieren koolstofdioxide opgenomen en zuurstof geproduceerd. 's Nachts wordt dit proces echter omgekeerd en kunnen de wieren zoveel zuurstof verbruiken dat de overige zuurstofbehoevende waterbewoners het niet meer uithouden en stikken. De overdadige groei van de wieren zorgt er daarbij voor dat het zonlicht minder diep in het water kan doordringen. Onder water groeiende planten worden daardoor gehinderd in hun fotosynthese en sterven af. De ontbinding van al dat dood organisch materiaal vergt heel wat extra zuurstof. De zich massaal ontwikkelende blauwwieren scheiden ook toxinen (dat zijn zeer giftige stoffen) af. De overdadige ontwikkeling van wieren zorgt er dus voor dat door zuurstofgebrek het water onleefbaar wordt voor waterplanten en -dieren (en uiteindelijk ook voor de wieren zelf). Het eindresultaat is een massa rottend organisch materiaal in het water.

De fosfaten in het water zijn afkomstig van drie belangrijke bronnen:

- uit de landbouw (afspoeling van kunstmeststoffen, drijfmest)
- van menselijke fekalieën en van doorgespoelde voedselresten
- en van wasmiddelen.

Er wordt geschat dat wasmiddelen voor 30 à 40 % verantwoordelijk zijn voor de inbreng van fosfaten in het oppervlaktewater.

Niet alleen fosfor (onder de vorm van fosfaat), maar ook stikstof is een belangrijke plantenvoedingsstof. Stikstof kan opgenomen worden onder de vorm van nitraat, maar heel wat blauwwieren zijn ook in staat om stikstof rechtstreeks uit de lucht op te nemen. Omdat stikstof toch altijd beschikbaar is, blijft fosfaat de beperkende factor voor de groei van de wieren.

Verwijdering van fosfaten uit het water

Om te verhinderen dat fosfaten in het water van meren, rivieren, kanalen en beken terecht komen, probeert men ze uit het water te halen in rioolwaterzuiveringsinstallaties tijdens de zogenaamde tertiaire zuiveringstrap. Dit kan zowel chemisch als biologisch gebeuren. Chemisch gebeurt dat door de toevoeging van aluminium- en ijzerzouten of kalk. De fosfaten worden dan neergeslagen en met het slib afgevoerd. Bij deze vorm van fosfaatverwijdering kunnen rendementen van 80 tot 95 % bereikt worden.

In Nederland werd in 1983 een nieuwe methode van fosfaatverwijdering ontwikkeld, waarbij de fosfaten niet alleen uit het water gehaald worden, maar ook opnieuw gebruikt kunnen worden. Deze methode is echter alleen nog maar op kleine schaal uitgetest.

Biologische fosfaatverwijdering gebeurt met behulp van speciale bacteriestammen die onder specifieke omstandigheden de fosfaten uit het water opnemen. De bacteriën komen in het slib terecht en met het slib worden ook de fosfaten verwijderd.

Het kost in ieder geval heel wat geld om in een waterzuiveringsinstallatie de fosfaten uit het afvalwater te halen. In ons land be-

staan maar enkele installaties die met een defosfateringseenheid uitgerust werden. Het is dan ook logischer om "aan de bron" in te grijpen en te verhinderen dat er te veel fosfaten in het huishoudelijk afvalwater terecht komen. Omdat hierin wasmiddelen een belangrijke rol spelen, kan door de toepassing van fosfaatvrije wasmiddelen een belangrijke bijdrage geleverd worden om eutrofiëring te voorkomen.

Alternatieven voor fosfaten in wasmiddelen

De laatste jaren werd nogal wat wetenschappelijk onderzoek verricht naar alternatieven voor fosfaten in wasmiddelen. Die worden hieronder in het kort even op een rijtje gezet.

a) citroenzuur: duidelijke gegevens over de eigenschappen als vervanger van fosfaten ontbreken nog. Citroenzuur is volledig afbreekbaar in het water. De produktiekosten liggen wel vrij hoog.

b) natrium-zeolieten: dit zijn natrium-aluminium-silikaten (in feite een soort klei). Ze kunnen niet afgebroken worden, maar worden heel goed uit het afvalwater verwijderd in een "klassieke" tweetraps-waterzuiveringsinstallatie. Ze zijn onoplosbaar in het water, wat maakt dat ze steeds gebruikt worden in combinatie met een zogeheten "ko-builder". Als ko-builder fungeren :

- fosfaten
- soda (natriumkarbonaat)
- petroleumderivaten zoals HEDP, PAS, POC, enz. (slecht afbreekbaar)
- NTA

c) NTA of nitrilotri-azijnzuur: de afbraak van NTA is mogelijk, maar sterk afhankelijk van de mate waarin de mikro-organismen aangepast zijn aan de aanwezigheid van NTA. Bij de afbraak ontstaat nitraat, dat zelf een bijdrage levert tot eutrofiëring. Verder mobiliseert NTA zware metalen: deze complexen van NTA met zware metalen zijn erg giftig en kunnen niet afgebroken worden. Er wordt ook beweerd dat NTA kankerverwekkend zou zijn, maar de meningen hierover zijn erg verdeeld.

d) Soda (=natriumkarbonaat): soda heeft het nadeel dat het in hard water neerslaat. Dit is nadelig voor de wasmachine (aankoeien van het verwarmingselement) en voor het linnen zelf (grijssluier). Om dit te verhelpen wordt soda gebruikt in combinatie met zeolieten of met organische zuren (in driehoekige wasbultjes). Deze organische zuren zijn zeer goed afbreekbaar.

De beste alternatieven blijken tot nu toe de combinatie van natrium-zeoliet met soda en het driehoekig wasbultje (combinatie van soda met organische zuren) te zijn. Dit laatste zou nog verbeterd kunnen worden om het wasen op lagere temperaturen toe te laten.

Een alternatief voor wasmiddelen die vervaardigd zijn met synthetische detergenten is zeep. Daarbij moet echter opgemerkt worden dat ook zeep een aantal weinig milieuvriendelijke eigenschappen hebben: ze veroorzaken het basisch worden van het water, hun afbraak

vergt veel zuurstof en ze hebben heel wat nadelige gevolgen voor het visbestand.

Fosfaten, wasmiddelen en het overheidsbeleid

In 1979 stelden in Nederland de ministeries van volksgezondheid en milieuhygiëne en van verkeer en waterstaat de "Fosfatennota" voor. In deze nota werd onder andere voorgesteld om het fosfaatgehalte in wasmiddelen tegen 1985 tot nul te herleiden. Ondertussen werd deze limiet verschoven tot 1987. In Nederland werd als voorbereiding op volledig fosfaatloze wasmiddelen een trapsgewijze reductie van het fosfaatgehalte voorgesteld door de "Overleggroep fosfaatreductie". In deze groep zitten vertegenwoordigers van verschillende ministeries en van de zeepfabrikanten.

Tabel: programma tot reductie van wasmiddelen-fosfaat; maximale gehalten (gecorrigeerd naar dosis per wasbeurt)

Tabel: programma tot reductie van wasmiddelen-fosfaat; maximale gehalten (gecorrigeerd naar dosis per wasbeurt)

Wasmiddelen	% P in 1981	% P in 1983
Witwas	8	5
Bontwas	12	7,5
Overige	8	6

Op 1 januari 1981 voldeden vrijwel alle merken, die door de Konsumentenbond onderzocht werden aan deze normen.

In heel wat andere landen (U.S.A., Kanada, Zwitserland, Noorwegen, Zweden, Finland, Italië, Japan en de Bondsrepubliek Duitsland) werden normen opgesteld voor het gehalte aan fosfaten in wasmiddelen of werd het gebruik van fosfaatbevattende wasmiddelen zelfs helemaal verboden.

In ons land heeft de overheid tot nu toe niet veel aandacht besteed aan de fosfaatbelasting van het oppervlaktewater (zoals trouwens het geval is met nog heel wat aspecten van het milieubeheer). In navolging van wat in andere landen gebeurd is, zou de overheid dringend werk moeten maken van studie en overleg in verband met wasmiddelenfosfaten om tot een reductie van de fosfaatbelasting te komen. Het gebruik van fosfaatloze wasmiddelen zou de fosfaatbelasting van het oppervlaktewater met ten minste één derde verlagen. Overleg over deze materie moet ook op Europees vlak gebeuren. Wasmiddelen worden immers door multinationals geproduceerd en verontreinigd rivierwater kent geen grenzen.

STORTBELEID OP DE STOEP VAN LENSSSENS

Op dinsdag 18 juni om 7 uur 's morgens werd er door de Werkgroep Milieudefensie van de Bond Beter Leefmilieu i.s.m. VLAKEF (Vlaams Aktiekomitee Afval) een ludieke actie gehouden voor de woning van gemeenschapsminister voor leefmilieu Lenssens te Dendermonde. De bedoeling was om een niet onaardige hoeveelheid (gepulveerde) vuilniszakken op diens stoep te deponeren.

Als gevolg van een nog onbekende 'lek' waren er evenwel enkele tientallen mensen van rijks-wacht, BOB en politie ter plekke die al de toegangswegen tot de woning van minister Lenssens hadden afgesloten. Niettemin slaagden vijf van de aktievoerders erin om met hun bestelwagen door het rijkswachtkordon te raken en nog snel enkele vuilniszakken bij Lenssens af te leveren. Hierna werden ze opgepakt en voor ondervraging meegenomen. Kort voor de middag werden ze weer vrijgelaten. Een spijtige zaak natuurlijk dat de ordediensten het nodig vonden om vrij agressief en in grote getale op te treden tegen een aantal brave milieu-aktivisten, die er bovendien nog rekening mee hadden gehouden dat een uur na de aktie de Dendermondse huisvuilophaaldienst langs zou komen, zodat deze de stoep van minister Lenssens weer vrij had kunnen maken. De schuldigen van de talrijke afvalmisdrijven werden tot voor enkele weken (dus op het moment van de aktie) evenwel volledig met rust gelaten. De datum waarop deze aktie doorging - 18 juni - was niet zomaar lukraak gekozen. Drie dagen eerder was immers de termijn afgesloten waarbinnen de bezwaarschriften op het Ontwerpplan-Afvalstoffen moesten ingediend worden. Hiermee wilden we aldus bewijzen dat de milieubeweging zeker niet van plan is om nu bij de pakken te gaan zitten en rustig af te wachten tot het Afvalstoffenplan wordt goedgekeurd. Ze zal integendeel blijven ageren voor een degelijk afvalbeleid, d.w.z. een afvalvoorkomingsbeleid i.p.v. een afvalverwerkingsbeleid.

Wat de kritiek van de Bond Beter Leefmilieu op het Ontwerpplan Afvalstoffen zelf betreft, is er eerst en vooral de manier waarop de inspraak werd georganiseerd: als gevolg van de korte periode (2 maanden) en de omvang en ingewikkeldheid van het plan moest de burger die zijn inspraakrechten wou afdwingen, zich wel een erg grote inspanning getroosten. Zeer merkwaardig is het feit dat de inrichtingen en ondernemingen nog eens 30 dagen extra de tijd krijgen om hun bezwaren kenbaar te maken; dit terwijl ze al uitvoerig bij het voor-overleg betrokken zijn geweest, een eer die de milieubeweging niet te beurt is gevallen.

De inspraakprocedure voorziet ook nergens in welke mate de gemeenten en de GOMs rekening moeten houden met de ingediende bezwaren, en binnen welke termijn de Vlaamse exekutieve het afvalplan tenslotte moet vaststellen.

Alhoewel in de algemene toelichting bij het plan drie doelstellingen worden genoemd - ontstaan van afval voorkomen, terugwinning van afval bevorderen, en verwijderen van afval optimaliseren - gaat het plan zelf in feite alleen op de laatste hiervan in. Hierdoor ontstaat het gevaar dat de realisatie van de 2 andere doelstellingen ernstig in het gedrang komt. De verwijderings- en verwerkingsinstallaties waarin het plan voorziet, zullen immers rendabel moeten blijven en dus op maximale capaciteit moeten werken. Een frappant voorbeeld hiervan is het voorziene stortvolume voor industrieel afval, nl. 9.600.000 m³, wat voldoende is voor ruim 20 jaar. Door een dergelijke, politiek gesproken, onaanvaardbaar lange termijn verdwijnt elke noodzaak en dwang om op korte termijn werk te maken van een voorkomingsbeleid. In het plan wordt wel regelmatig gezegd dat het ontwikkelen van een afvalvoorkomings- en recyklagebeleid ingrijpende maatschappelijke veranderingen zal impliceren en dus een kwestie van lange termijn is, maar het is juist een lange-termijn-visie die in het plan ontbreekt.

Een ander aspect van het plan zijn de financiële middelen, die duidelijk veel te klein zijn. Wat betreft de bijzondere afvalstoffen b.v. dreigen alleen al de kosten voor het bestuderen en opzetten van een mestbank en van een stelsel van selectieve ophaling en terugwinning van afvalolie de voorziene middelen (285 miljoen) te boven te gaan. Nog opvallender is het bedrag van 1,845 miljard dat voorzien is voor de sanering van zwaar vervuilde zones (Hooge Maey, Nieuwpoort, Gentbrugge, Ertvelde,...). De sanering van de Hooge Maey alleen al zou zo'n 2 à 3 miljard kosten. Wat betreft het invoeren van milieuheffingen komt men niet verder dan het lanceren van enkele algemeenheden en goede bedoelingen. Nergens wordt er vermeld hoe deze heffingen een regulerend karakter kunnen krijgen, of op wie deze heffingen van toepassing zijn. Hopelijk niet alleen op de vergunninghouders, zoals in allerlei informeel overleg wordt gesuggereerd, aangezien dat het sluikstorten zeker zal bevorderen, en eventuele latere heffingen op industriële afvalproductie kan hypothekeren.

In het deelplan "Huishoudelijke afvalstoffen" is het zeer typerend dat in het hoofdstuk "Te verwachten ontwikkelingen en opties" slechts iets meer dan 1 (één) bladzijde is gewijd aan voorkomen en beperken van afval;

alle andere aandacht gaat naar verwijdering. Bovendien zijn de voorstellen inzake voorkomen en beperken bijzonder algemeen en vaag, en zelfs naïef en misleidend. Zo stelt men o.m. afspraken met het bedrijfsleven voor over eenmalige verpakking, verlenging van de levensduur van produkten, enz..., zonder dat wordt aangegeven wat men precies van plan is, en hoe men dat zal afdwingen. De Vlaamse exekutieve heeft in ieder geval geen blijk gegeven het ernstig voor te hebben met deze opties: de toelating en via een overheidsinvestering zelfs aanmoedigen van de produktie van de PET-fles heeft dat recent nog bewezen.

Ook het deelplan "Industriële afvalstoffen" tast inzake te verwachten ontwikkelingen en opties in het duister. Men doet nauwelijks een voorstel voor het terugdringen, beperken of uitschakelen van bepaalde afvalstromen. Wat betreft het door OVAM zelf uitbaten van klasse 1-storten wordt de kern van het probleem volledig over het hoofd gezien: het feit nl. dat OVAM tegelijk rechter en partij, tegelijk exploitant en kontrolerende instantie is.

De lektuur van het deelplan "Bijzondere afvalstoffen" is zo mogelijk nog minder bevredigend. De voorstellen en opties zijn hier zo vaag en onprecies dat het de omschrijving 'afvalplan' niet eens verdient. Men verliest hier blijkbaar ook uit het oog dat de bijzondere afvalstoffen voor een groot deel ontstaan als gevolg van een niet-ekologisch beleid: de reusachtige berg baggerspecie wordt bijna uitsluitend veroorzaakt door een onverantwoorde havenpolitiek; de kolossale plas drijfmest, die voor bemesting van velden ongeschikt is door zijn structuur en de aanwezigheid van o.a. zware metalen, is een gevolg van de bio-industriële produktiemethoden; de giftigheid van het rioolwaterzuiveringsslib is te wijten aan het feit dat er nog steeds niet-afbreekbare giftige stoffen in de rioleringen worden geloosd; enz...

ZUCHT, WEER GEEN LUCHT

LUCHTVERONTREINIGING IN DE GENTSE KANAALZONE

Tussen 15 en 20 januari werden onze gewesten "zwaar geteisterd" (zo konden we dagelijks horen en zien in de nieuwsmedia) door "zeer ernstige luchtverontreiniging". Hoe ernstig was dat en was dit slechts een alleenstaand geval? We pluisten het betreffende IHE-weekrapport voor u uit en brachten het in verband met andere gegevens die ook al niet zo fraai blijken te zijn.

MEETNET

In 1968 werd het 1ste Belgische meetnet voor de luchtverontreiniging opgericht. Dit "zwavel-rook"-net omvat 230 meetstations die half-automatisch 24-uursmonsters nemen. Totaal ontoereikend wat de informatie over de oorsprong van de gemeten luchtverontreiniging betrof, werd dit net in 1975 bijgesprongen door een nationaal automatisch meetnet met 73 meetstations (snuffelpalen) en 18 meteorostations verdeeld over 5 regio's. Het wordt uitgebaat door het IHE (Instituut voor Hygiëne en Epidemiologie) en de dienst milieuhinder van het ministerie van volksgezondheid, in samenwerking met het KMI (Koninklijk Meteorologisch Instituut).

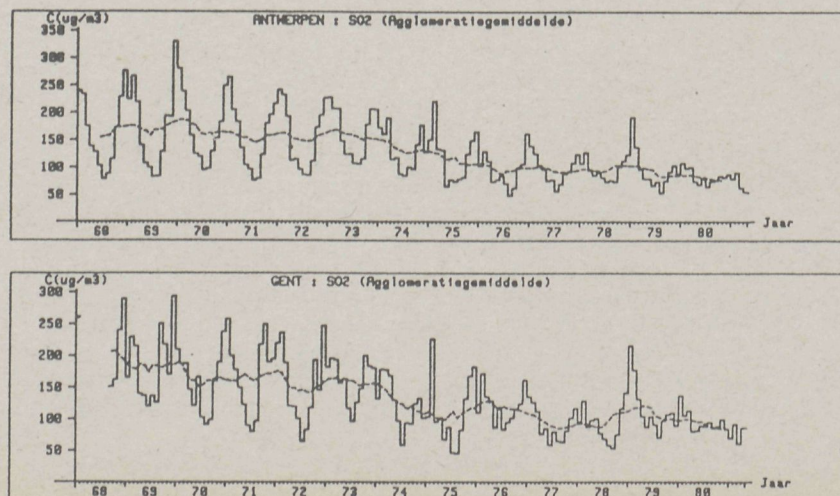
Oost-Vlaanderen heeft 26 meetstations (de helft in het Gentse); Antwerpen 40. Het zwaartepunt ligt dus in de industriegebieden waar ook een regionaal verwerkingscentrum in verbinding staat met het nationale centrum van IHE en KMI. De meettoestellen (SO₂-NO-NO₂-O₃-CO-Totaal KWS-Stof) registreren permanent minuutwaarden in korrelatie met de meteorologische gegevens. Hieruit worden halfuurs-

gemiddelden berekend en doorgegeven naar de centrale in Brussel. Het nationale verwerkingscentrum, en dus het IHE, staat in voor de validatie en de publikatie van de gegevens. Bij overschrijding van de normen op één der stations bestaat een wederzijdse meldingsplicht tussen ons land en Nederland (RIV-Biethoven, de Nederlandse equivalent voor het IHE). Herhaalde overschrijdingen leiden in de praktijk tot een onderzoek naar de oorzaken en tot maatregelen op beleidsniveau.

Men kan niet ontkennen dat het SO₂-gehalte in onze omgevingslucht overal een dalende trend vertoont als gevolg van o.m.:

- de gedeeltelijk emissiebeperkende wetgeving (energiecentrales, petroleumraffinaderijen) en maatregelen (strengere exploitatienormen);
- het toegenomen gebruik van zwavelarme brandstoffen, aardgas en kernenergie;
- de economische crisis (b.v. in Gent ligt de raffinaderij van Texaco al 6 jaar stil);
- energiebesparende tendensen.

Toch willen we hier wijzen op het gevaar van een overdreven optimisme. De problematiek

Figuur 1: De jaarlijkse
SO₂-gemiddelden

(Bron: Info-Leefmilieu 1981/5)

van de zure neerslag, vnl. het gevolg van de SO₂-emissie is nog verre van opgelost. En bovendien geeft figuur 1 geen juist beeld van de werkelijkheid. We leggen u verder uit waarom.

WETGEVING

Het KB van 16/3/83, steunend op de EEG-richtlijn van 15 juli 1980 legt een aantal normen vast betreffende de SO₂-concentraties in de omgevingslucht. Een daarvan, m.b.t. de piekniveaus, is dat de 98-percentiel van de daggemiddelde-waarden niet hoger mag zijn dan 350 mikrogram per m³.

Dit betekent dat slechts 2 % van de dagmetingen over een gans jaar, of m.a.w. slechts 7 dagen per jaar, een hogere concentratie mogen vertonen. Bovendien mag deze waarde gedurende niet meer dan 3 opeenvolgende dagen overschreden worden.

Het KB van 8/8/75 verplicht de elektriciteitscentrales en de petroleumraffinaderijen over te schakelen op zwavelarme brandstof bij overschrijding van de 500 mikrogram-grens als daggemiddelde.

TEMPERATUURINVERSIE

Tijdens de beschouwde periode in januari werd zowel de duur als het verontreinigingsniveau zelf nooit eerder vastgesteld sinds het bestaan van het meetnet. Uiteraard ligt o.m. de SO₂-emissie in de winter al een stuk hoger dan in de zomer door de toenemende huisverwarming en de hogere elektrische energieproductie. Het "normale" SO₂-niveau in Vlaanderen is de laatste jaren zowat 60 à 80 mikrogram per m³ als jaargemiddelde.

Maar op 15 januari ontstond een stabiele temperatuurinversie doordat een warme luchtmassa met Z-W-oorsprong over de onderliggende koude luchtlag schoot en daardoor de normale atmosferische verspreiding van de luchtverontreiniging belette. Deze met een zeer zwakke N-O-wind gepaard gaande toestand bleef aanhouden tot zondag 20 januari.

"Smog-alarm" dus, want door bijna alle meetposten werden hoge concentraties aan SO₂ en stof genoteerd over nagenoeg het ganse land. Opvallend was dat de luchtverontreinigingsniveaus in sommige stedelijke gebieden hoger lagen dan in de eigenlijke industriezones, en dat de gemeten halfuursgemiddelden niet beduidend hoger lagen dan de 24-uursgemiddelden. Een gevaarlijke toestand dus die dagenlang centraal stond in het nieuwsgebeuren.

OVERSCHRIJDING

Gedurende de beschouwde periode werd de daggemiddelde-koncentratie van 350 mikrogram overschreden in de meeste stations van de zones Gent, Antwerpen en Brussel.

In een aantal stations werd deze waarde overschreden gedurende 3 opeenvolgende dagen: 6 stations in Gent, 13 in Antwerpen, 3 in Brussel. Ook de 500 mikrogram-grens werd in verschillende stations overschreden met de volgende maxima:

- 534 mikrogram per m³ in Antwerpen
- 576 mikrogram per m³ in Gent

- 525 mikrogram per m³ in Brussel

MISLEIDEND

De temperatuurinversie verdween en daarmee ook de aandacht van de pers en de onrust van de bevolking. Toch enkele bedenkingen hierbij.

1. Er wordt o.i. geen ernstig beleid gevoerd op het vlak van de luchtverontreiniging, zolang de wetgeving terzake ontoereikend is en ongesanktionoord overtreden wordt. De kaderwet op de luchtverontreiniging bestaat 20 jaar (28.12.64) maar kreeg geen uitvoeringsbesluiten om de luchtverontreiniging van de industriële bedrijven in te dijken. Met het KB van 8/8/1975 werden enkel de klassieke thermische centrales, verbrandingsinstallaties en petroleumraffinaderijen aan banden gelegd.

In de toelichting tot dit KB lezen we "dat een vermindering van de immissie moet gebeuren door een dalende emissie en door een behoorlijke verspreiding, en dat men de schadelijkheid of de hinder moet afwegen tegen de economische belangen". Deze doelstelling maakt veel duidelijk, en ze verklaart ook waarom de hele chemische en metallurgische sektor van de industrie ongemoeid werden gelaten. Alle heil wordt dan ook van de Bestendige Deputaties verwacht, want zij zijn het die de exploitatievergunning afleveren en de emissienormen vaststellen.

2. Normen vastleggen is één zaak, de toepassing ervan en de controle een andere. De Bestendige Deputatie heeft verder niets te maken met het toezicht en de controle.

Die valt, sinds de gewestvorming, onder de

bevoegdheid van AROL, de gewestelijke Administratie voor de Ruimtelijke Ordening en het Leefmilieu. De coördinatie tussen normering en de toepassing ervan laat echter, zo blijkt uit onze vaststellingen, in de praktijk nogal wat te wensen over.

3. Men moet een duidelijk onderscheid maken tussen de concentratie aan de bron (emissie) en de gemeten concentratie op grond (leefniveau (immissie)).

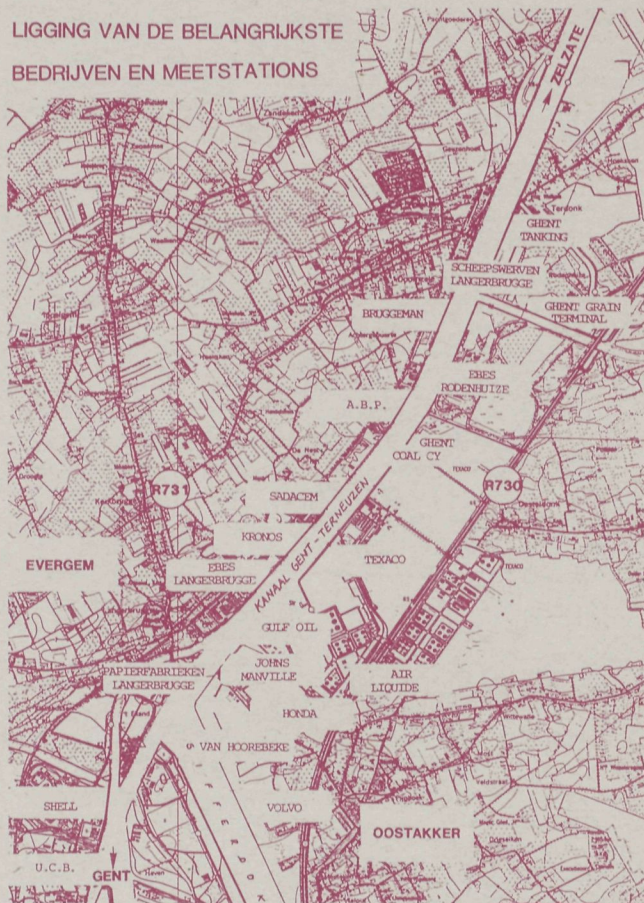
De industriële SO₂-emissie heeft zich de laatste 15 jaren grotendeels verplaatst naar hoge puntbronnen waarmee het probleem alleen verplaatst wordt naar andere regio's of landen. Tekenend in dit verband is het feit dat, ondanks alle positieve berichten, de SO₂-immissie in de zwaartgetroffen Skandinavische landen vorig jaar een rekord bereikte. Dit bleek o.m. uit een onderzoek in Noorwegen van de sneeuwlagen op verschillende plaatsen.

De gemiddelde emissie of immissie zegt ook niets over de ernst van plaatselijke toestanden. De frekwentie waarmee gevaarlijke piekbelastingen optreden en de duur ervan is veel belangrijker.

4. Een onderzoek naar de SO₂-immissie in de Gentse kanaalzone door de Provinciale Dienst voor het Leefmilieu van Oost-Vlaanderen in 1983, waarbij 61 meetpunten gedurende 6 maanden dagelijks bemonsterd en vergeleken werden met de 2 meetstations R 731 (Kerkbrugge) en R 730 (Desteldonk) (zie figuur 2) toonde aan dat:

- er in 3 meetpunten een nagenoeg konstante overschrijding van de norm vastgesteld werd in de directe omgeving van het EBES-KRONOS-SADACEM-komplex;
- er in de halfuurgemiddelden in deze buurt hoge piekkoncentraties optraden boven de 2000 mikrogram per m³;
- de 95-percentiel en de maximumwaarden op grote schaal overschreden werden in een groot gedeelte van de woonzone Kerkbrugge-Langerbrugge;
- het algemeen luchtverontreinigingsbeeld en de beschikbare emissiegegevens sterk doen vermoeden dat KRONOS in hoge mate verantwoordelijk is voor de bestaande hinder via de hoge piekkoncentraties en de bijhorende "zure mist".

LIGGING VAN DE BELANGRIJKSTE BEDRIJVEN EN MEETSTATIONS

Figuur 2

KRONOS (NL CHEMICALS)

Een bedrijf dat witmakers maakt (titaandioxide) maar in belangrijke mate bijdraagt tot de vervuiling van de Noordzee (loost sinds 20 jaar 300.000 ton afvalzuur per jaar) en van de lucht in de Gentse Kanaalzone.

NL Chemicals bevindt zich in de beschermde zone van de Gentse agglomeratie (KB van 26/7/71) waar de rookgassen van de verbrandingsinstallaties met een stookvermogen van minder dan 4,2 miljoen kJ/u niet méér dan 0,85 g SO₂/m³ mogen bevatten sinds 1 oktober 1980. Men mag geen appels met kokosnoten vergelijken maar NL Chemicals mag volgens zijn "aangepaste" exploitatievergunning van 10/5/79 in zijn aantastingsovens rookgassen produceren met 5 g SO₂+SO₃/m³. In zijn kalcinatie-ovens is dit 4g SO₂+SO₃/m³. Dit zijn de gemiddelde maximum-waarden gemeten over 24 uur. De piekkoncentraties mogen zelfs 20 g SO₂+SO₃/m³ bedragen gemeten over 15 minuten.

Deze normen zijn o.i. veel te tolerant en het verwondert ons ook niet het minst dat hier immissiepieken worden waargenomen boven de 2000 mikrogram, zelfs al is de schoorsteen 100 m hoog.

Het cruciale probleem van NL Chemicals ligt in het feit dat de rookgassen in belangrijke mate ook SO₃ bevatten, en verzadigd zijn met waterdamp, wat zoveel betekent als de directe vorming van zwavelzuur, oorzaak van de irriterende en alles aanvreterende zure mist die bij ongunstige weersomstandigheden in de nabijgelegen woonwijken neerslaat.

LENSSENS

Wat is dan de reactie van de overheid op de veelvuldige klachten van de bevolking en op de beschikbare meetgegevens ? Minister Lenssens schrijft daarover in zijn antwoord aan kamerlid Geyselings: "werden op snuffelpaal R731 te Kerkbrugge-Evergem verschillende episodes van verhoogde SO₂- en stofpollutie geregistreerd gedurende de maanden april tot juni 1982. Gezien de waarnemingen in real time beschikbaar zijn, kunnen ze ook aangewend worden voor het op gang zetten van alarmprocedures."

Hoe erg moet de toestand wel zijn om dergelijke alarmprocedures in te zetten ? En dan 2 citaten uit brieven van onze milieuminister aan het milieukomitee van Evergem. 24 sept. 82: "De inspektiediensten van de administratie voor de arbeidsveiligheid bevestigen dat bij oostenwind rook uit de schoorsteen van de kalcinatieovens neerslaat in de woonwijk Kerkbrugge."

10 sept. 84: "Ter zake kan ik U meedelen dat de bevoegde dienst van het ministerie van de Vlaamse gemeenschap opdracht heeft de milieuhinder veroorzaakt door de bedrijven NL CHEMICALS, SADACEM en EBES te Gent bestendig te kontroleren. Een verslag over de aktuele hinder en de voorziene maatregelen wordt kortelings verwacht."

We zijn een half jaar ouder maar over het "verslag en de voorziene maatregelen" heeft Evergem niets meer gehoord. Van AROL hebben we vernomen dat nieuwe technische proeven gaande zijn waarvan nu alle heil wordt verwacht. Of hoe het probleem op de lange baan geschoven wordt.

VRAGEN

Een en ander zette FMG (de Gentse milieufederatie) aan tot een reeks vragen over de milieuproblemen van de Gentse Kanaalzone bij de minister Lenssens op 25.10.1984. Daarbij negen preciese vragen over luchtverontreiniging. 5 maanden later: geen antwoord.

Nog 1 vraag als besluit: WAAROVER heeft de BRT zich in januari zo druk gemaakt ?

Johan SCHELSTRAETE (FMG)

europa

VIJGEN NA PASEN

* Naast onbevredigende akkoorden i.v.m. CO, HC en NO_x van auto's keurde de Europese ministerraad op 27/28 juni jl. ook het principe goed voor een richtlijn i.v.m. PCB's, wat een zesde wijziging betekent van de richtlijn van 1976. Tot nu mochten PCB en PCT alleen nog gebruikt worden - als isolerings- of koelmiddel - in gesloten systemen zoals transformatoren, condensatoren, elektrische apparaten, enz... Door deze nieuwe richtlijn worden de verkoop en ieder gebruik van deze twee substanties kortweg verboden. Apparaten die deze stoffen bevatten, mogen nog gebruikt worden tot ze zelf de pijp aan Maarten geven, wat volgens sommige deskundigen een tijdspanne van 15 jaar betekent. Ook de definitie van PCB/PCT is veranderd: in bereidingen en mengsels wordt het gehalte

van de twee stoffen gebracht van 1000 ppm tot 100 ppm.

* Niet alleen Brigitte Bardot zal tevreden geweest zijn bij het horen dat de Ministerraad gunstig stond tegen het voorstel van de Commissie om het embargo tegen de invoer van produkten afkomstig van zeehondjes, voor onbepaalde tijd te verlengen. Normaal zou dit embargo op 1 oktober verstrijken.

* Aan al degenen die dit jaar hun vakantie benutten voor het verfraaien van hun woonst, kunnen wij enkel meedelen dat de Europese Commissie aangekondigd heeft bereid te zijn maatregelen voor te stellen in verband met het loodgehalte van verf. De Engelse delegatie had hierom verzocht, maar verkreeg niets konkreets. Etiketten lezen dus!

Lieve Grauls

KURSUS MILIEUKUNDE

Aan de UIA wordt volgend akademiejaar opnieuw een opleiding in de milieukunde ingericht. De cursus - die loopt over een periode van 2 jaar - staat open voor al degenen die een wetenschappelijk inzicht wensen te verwerven in de milieuproblematiek. Het eerste jaar wordt vooral aandacht besteed aan de verontreiniging van lucht, water en bodem. Het tweede jaar komen de specifieke en meer toegepaste milieu-thema's aan bod, zoals: afval- en energieproblematiek, geluidshinder, groenvoorziening, transport en verkeer, e.a. De cursus - die toegankelijk is voor mensen met een diploma van hoger secundair onderwijs - gaat van start op woensdag 25 september 1985. De lessen zullen telkens gegeven worden op woensdag van 14u tot 19u op de UIA-kampus. De geslaagde cursisten zal een "Getuigschrift Milieukunde" worden toegekend.

HL

FLOORDAMBOS BESCHERMD ... ALTHANS VOORLOPIG

Op 3 januari 1984 nam minister Poma de beslissing tot voorlopige bescherming van het Melsbroekse Floordambos. 17 maanden later is die beslissing officieel geworden. Het beschermingsbesluit bindt de eigenaars aan bepaalde voorwaarden om het gebied te vrijwaren van allerlei onheil. De Werkgroep Leefmilieu en Verkeersveiligheid uit Melsbroek hoopt dat de plannen die de jongste tijd gekoesterd worden om in het bos een kamping en golfterrein aan te leggen door het besluit teniet worden gedaan. Voorlopig is het wachten op de gemeenschapsminister Poma die de beslissing moet nemen tot definitieve bescherming.

JV

PRIJS VOOR HET NATUUR- EN KULTUURPATRIMONIUM 1985

De "Prijs voor het Natuur- en Kultuurpatrimonium" werd in het Verenigd Koninkrijk opgericht. Sinds 1984 brak het op internationaal niveau door. De wedstrijd, in België onder bescherming van Ford Motor Company (Belgium), staat open voor privé-personen en verenigingen. De kandidaturen moeten aan één van de volgende categorieën beantwoorden: stedelijk patrimonium, landelijk patrimonium, architectonisch en cultureel patrimonium en energiebesparing.

Ook jongeren onder 18 jaar kunnen initiatieven uitwerken in één van de 4 criteria. Een jury zal een winnaar per categorie én een nationaal winnaar aanduiden. Deze laatste kan dan deelnemen aan een Europese finale. Voor nadere inlichtingen: Infopublic, Brand Whitlocklaan 24, 1040 Brussel; tel.: 02/724.21.08.

JV

LONDERZEEL: KARROSSE- RIEBEDRIJF ZONDER EXPLOI- TATIEVERGUNNING

Tussen Londerzeel-centrum en Steenhuffel ligt een landbouwgebied waar door de buurtbewoners actie wordt gevoerd tegen de voortgaande exploitatie van een karrosseriebedrijf.

"Illegaal" zeggen de omwonenden, "omdat de uitbater geen exploitatievergunning heeft". Het schepencollege houdt het enkel bij loze dreigingen en beweert werk te maken van de opvulling van het industriepark...

De buurtbewoners zijn vast van plan het niet bij een petitie-actie te laten. Zij zeggen dat het bedrijf enkel mag blijven als het op land- of tuinbouw overschakelt!

CM

TOEPASSING BERMBSLUIT

De Belgische Natuur- en Vogelreservaten roepen alle natuurverenigingen en hun medewerkers op om melding te maken van het al dan niet toepassen van het bermbesluit in hun omgeving. Het bermbesluit - dat sedert 1/1/85 van kracht is - verbiedt o.a. het gebruik van biociden, en omvat enkele verplichtingen inzake het maaien en verwijderen van het maaisel. De resultaten van deze enquête zullen later overgemaakt worden aan de Dienst Natuurbehoud van de Administratie voor Ruimtelijke Ordening en Leefmilieu.

B.N.V.R. hoopt dat deze resultaten zullen bijdragen tot de uitvoering van dit besluit en tot het herstel en behoud van bloemrijke bermen.

HL

KROONKURKENAKTIE TE ANTWERPEN

In Antwerpen verdwijnen dagelijks zowat 1000 kg kroonkurken in de vuilnisbak. De milieudienst van de stad (die eerder al het initiatief nam om glas, kwikbatterijen en afvalolie te recycleren) heeft daarom het plan opgevat metalen kroonkurken in te zamelen. De aktie wordt overigens niet beperkt tot een direkte reku-peratie van deze waardevolle grondstof: men zal ook trachten de basisidee van de kroonkurkeninzameling over te brengen aan kinderen van kleuter- en lager onderwijs. De Antwerpse leerkrachten zullen hiervoor verschillende vormen van didaktisch materiaal aangeboden krijgen.

HL

INFORMATIEKAMPAGNE GREENPEACE

Begin juli startte Greenpeace een informatiekampagne waarvoor twee thema's werden uitgekozen: zure neerslag en Antarktika. Hiervoor werd een dubbeldebus ingericht als tentoonstellingsruimte. De tentoonstelling over Antarktika behandelt ondermeer het Zuidpoolverdrag, de mogelijke gevolgen van ontginning op Antarktika, de verschillende internationale verdragen enz... De tentoonstelling over zure neerslag omvat hoofdzakelijk het ontstaan, de gevolgen en de economische implicaties van zure neerslag, alsook de eisen van Greenpeace en de belangrijkste beleidsinitiatieven. Er kunnen tevens videomontages over beide thema's beken worden. Met deze bus

trok Greenpeace twee maanden lang de kust rond.

HL

BENELUX-STRUKTUURSCHETS ? KEN IK NIET!

In 1975 werd in Benelux-verband besloten een gezamenlijke ruimtelijke planning op te stellen voor het gehele Benelux-gebied en voor elk van de vier grensgebieden. Voor deze planning werd de term "struktuurschets" gekozen. Alvorens de globale struktuurschets aan regeringen en parlementen wordt voorgelegd, verwerkt de Benelux al de geformuleerde standpunten van de administraties voor ruimtelijke ordening; opmerkingen en alternatieven moeten dus naar de Benelux-raad terug. Daarom wordt de Benelux-struktuurschets door minister Akkermans in een brochure aan iedere geïnteresseerde burger kenbaar gemaakt.

CM

RAINBOW WARRIOR

Greenpeace voert een fondswervingsaktie n.a.v. de Rainbow Warrior-tragedie. Greenpeace verloor niet alleen de Rainbow Warrior; erger is dat de gewelddadige bomaktie een bemanningslid doodde. Daarom wordt een inzamelaktie gehouden met een drievoudig doel: voorzien in het onderhoud van de twee achtergebleven kinderen van het overleden bemanningslid; middelen te verzamelen om de Rainbow Warrior te vervangen; de voortzetting te verzekeren van de vitale campagne om de Zuidelijke Stille Oceaan atoomvrij te houden. Financiële steun is welkom op rekeningnummer 035-0486611-03, met vermelding "Rainbow Warrior".

CM

AKTIEGROEP LEEFMILIEU RUPELSTREEK VRAAGT ONDERSTEUNING!

Aktiegroep Leefmilieu Rupelstreek (ALR) is al lang geen onbekende meer in de Rupelstreek en de leefmilieumiddens van Vlaanderen. ALR was steeds bekwaam om hierbij de bevolking van de Rupelstreek te sensibiliseren en te mobiliseren rond de voornaamste streekproblemen. Getuige hiervan o.a. de manifestaties voor de sluiting van de stort en voor een goede ruimtelijke en verkeerstechnische planning. In de streek hadden de ALR-akties tot gevolg dat er meer en meer werk werd gemaakt van een rekonversiebeleid, dit in het kader van een struktuurplan Rupelstreek. Dit leidde ook tot een immense stapel informatie omtrent de streekproblematiek die geklasseerd wordt in een informatie- en dokumentatiecentrum. Al deze activiteiten worden gedragen door vrijwilligers en een parttime vrijgestelde. Niettemin heeft ALR te kampen met een belabberde financiële toestand en met een tekort aan actieve medewerkers en heeft ze dit bericht rondgestuurd ter ondersteuning. Dit kan door financiële steun over te maken op bankrekeningnummer 293-0239580-45 of door zich aan te sluiten als lid door overschrijving van 350 fr. op hetzelfde nummer. Wie actief wil meewerken kan zich melden op het ALR-sekretariaat, Bosstraat 69, 2650 Boom, tel.: 03/888.85.94

JV

35

ZOOMWEG-ZUID

Nederlandse en Belgische milieu-organisaties hebben zich verzet tegen de plannen om een nieuwe autosnelweg aan te leggen tussen Antwerpen en Rotterdam. De twee door de Nederlandse overheid geformuleerde opties worden beide door de organisaties afgewezen. De eerste optie (ten oosten van Hogerheide en Ossendrecht) wordt afgewezen omdat deze de natuurgebieden op de Brabantse Wal doorsnijdt; de tweede optie (ten westen van de Ossendrechtse polder) omdat deze de nu nog ongeschonden polder doorsnijdt. De organisaties stellen trouwens de noodzaak van een zoomweg in vraag omdat er reeds een goede verbinding bestaat tussen Antwerpen en Rotterdam, die eventueel op enkele punten kan verbeterd worden. Indien wegeaanleg onontkombaar mocht blijken, stellen de milieu-organisaties een weg zo westelijk mogelijk voor (tussen optie 2 en het Schelde - Rijn-kanaal) waarmee het landschap van de polder en de leefbaarheid in de dorpen Zandvliet en Berendrecht gevrijwaard blijven.

JV

HET BELLEBEEKGEBIED

De bewoners van het Brabantse Bellebeekgebied worden al jaren geteisterd door een zware geluidshinder; oorzaken hiervan zijn de E-5, vliegtuigen en treinroutes. En indien openbare werken het plan voor de aanleg van de expresweg N-208 en de daarbijhorende verkeerswisselaar met de E-5 doorzet, betekent dit een zware bijkomende belasting voor de streek.

In een brief aan de betrokken minister van openbare werken, Olivier, protesteert de leefmilieuvereniging SINOPEL tegen dit project, en doet tevens het konkrete voorstel om de kredieten voor deze infrastructuurwerken voorzien, aan te wenden voor bestrijding van de bestaande lawaaihinder met geluidsbermen.

MA

DUMPEN VAN LAAG RADIO-AKTIEF AFVAL IN ZEE: SCHADE BEWEZEN!

Een expertenpanel heeft in opdracht van de London Dumping Convention bewezen dat dumping in zee wel degelijk schade berokkent aan mens en milieu. Deze schade manifesteert zich vooral in een toename van kankergevallen buiten de dumpingsstaten. Het Brugs Aktiecomité voor Kernstop (BAKS) heeft steeds op deze gevaren gewezen omdat de gedumpte vaten barsten door de druk op grote diepte.

BAKS hoopt dat in de Kamer een amendement op een resolutievoorstel goedgekeurd wordt om het dumpen in zee stop te zetten en dat België in navolging van andere landen het radioactief afval bovengronds en controleerbaar opslaat.

Internationaal is er een moratorium op het dumpen in zee van kracht in afwachting van een definitieve beslissing van de LDC eind september. Ook hierin hoopt BAKS dat België haar steentje bijdraagt om te verhinderen dat het dumpen na een moratorium van 3 jaar wordt hervat. Vooral nu de twijfel is vervangen door alarmerende cijfers.

JV

IN MEMORIAM PATRIMONIUM-PART 3

Jaarlijks organiseert het Sint-Lukasarchief een "In Memoriam Patrimonium"-actie waarbij de problemen omtrent de monumentenzorg in Brussel in de belangstelling gebracht worden.

In opdracht van het staatssekretariaat voor het Brussels gewest heeft het Sint-Lukasarchief meer dan 2 jaar gewerkt aan een studie: "Stadsvernieuwendingsbeleid in de Brusselse agglomeratie, studie voor een operationele fase".

Al de gebouwen die in de "Urgentie-Inventaris Brussel Hoofdstad" als "uniek" en bijzonder "waardevol" opgenomen werden en die bovendien op het gewestplan gesitueerd zijn in een "zone van kulturele, historische en/of esthetische waarde", en gelegen zijn in renovatiegebieden worden in deze studie behandeld. De opdracht bestond erin om de overheid zo gedetailleerd mogelijk in te lichten over 246 belangrijke "pilootgebouwen" in de woonsector (omtrekt hun esthetische waarde, bouwfysische toestand, renovatiekosten enz...). Bij de herhuisvestingspolitiek in Brussel kan dan met deze studie rekening gehouden worden. Met de "In Memoriam Patrimonium - Part III"-actie wenst het Sint-Lukasarchief alle instanties die te maken hebben met het ruimtelijk beleid in en rond Brussel te sensibiliseren voor het operationeel maken van deze studie.

JV

MAMA VERSUS MELCHIOR

De Maastrandse Milieuactie (MaMA) heeft met verontwaardiging vastgesteld dat 5 hectaren volgens het gewestplan waardevol natuurgebied, aansluitend op het paardencentrum Zangersheide te Lanaken, vernield werden. MaMA heeft klacht laten toekomen bij het gemeentebestuur, Stedebouw en de Prokureur des Konings te Tongeren om keihard op te treden tegen Leon Melchior. Deze multimiljonair (die verantwoordelijk is voor deze wetsovertreding) heeft al in het verleden voor heibel in milieukringen en op administratieve diensten gezorgd door de uitbouw van zijn paardencentrum ten koste van het Lanakense Pietersheimbos. MaMA hoopt dat het gemeentebestuur Melchior in zijn plannen gaat dwarsliggen en geen vergunning meer aflevert. Het zou het politiek serieux van het bestuur ten goede komen, temeer daar zij in het verleden de illegale verrichtingen van Melchior te dikwijls door de vingers hebben gezien en zelfs getracht hebben ze een wettelijk kleurtje te geven.

JV

publikaties

Erfbeplanting; 33 blz.; 1985; Provinciale Landbouwkamer van Limburg, St. Jansstraat 38, 3511 Kuringen-Hasselt, tel. 011/22.54.64; 100 fr., rek. nr. 000-0160057-07.

Brochure ter bevordering van de integratie van hoevegebouwen in hun streek- en omgevingseigen situatie d.m.v. beplantingen.

 Steenwolteelt in de tuinbouw; 8 blz.; 1985; Stichting Natuur en Milieu, Donkerstraat 17, NL-3511 KB Utrecht, tel. 00/31/30/331328; 5 gulden, giro 2537078.

Notitie over de gevolgen van steenwolteelt in de tuinbouw: besmetting door zware metalen, uitspoelen van meststoffen, en groei van de afvalberg.

 Organotinverbindingen; 12 blz.; 1985; Stichting Natuur en Milieu, Donkerstraat 17, NL-3511 KB Utrecht, tel. 00/31/30/331328; 5 gulden, giro 2537078.

Bespreekt de gevaren van een "vergeten" categorie van riskante stoffen: de organotinverbindingen.

De groenen: ideeën, bewegingen en partijen; Patrick Florizoone; 194 blz.; 1985; Wetenschappelijke Uitgeverijgroep, Santvoortbeeklaan 21-23, 2100 Deurne, tel. 03/324.78.90; 590 fr. Studie van de groene beweging als politiek fenomeen en van haar oorspronkelijke achtergronden.

Onze levende planeet; David Attenborough; 319 blz.; 1985; Elsevier, Leuvensesteenweg 325, 1940 Woluwe-Zaventem, tel. 02/720.90.90; 765 fr.

Boek dat wijst op de aanpassingen die planten en dieren in bepaalde landschappen ontwikkeld hebben om daar te kunnen overleven. Met talrijke kleurenfoto's.

Ze vragen of wij de EG-vogelrichtlijn kennen?; Pierre Maréchal; 29 blz.; 1985; Projekt EEBV, Postbus 1187, NL-5602 BD Eindhoven, tel. 00/31/40/421098; tegen onkostenvergoeding. Verslag van een onder Nederlandse natuurbeschermers gehouden enquête naar hun kennis over de EG-vogelrichtlijn.

De bio-tuin; Marie-Luise Kreuter; 344 blz.; 1984; Kluwer Algemene Boeken, Santvoortbeeklaan 21-23, 2100 Deurne, tel. 03/324.78.90; 760 fr.

Praktijkboek voor milieu-vriendelijk tuinieren in moes- en siertuin, met fruit en kruiden, gebaseerd op vele jaren praktijk-ervaring met diverse teeltmethoden.

Boeren met weidevogels; 22 blz.; 1985; Centrum Landbouw en Milieu, Oude Gracht 197, 3511 NG Utrecht, tel. 00/31/30/322 481; 5 gulden, giro 4204713.

Brochure over de bescherming van weidevogels door kleine verschuivingen in het graslandgebruik.

Giftige planten in een oogopslag; Lucia Woodward; 192 blz.; 1985; Nederlandsche Boekhandel, Kapelsestraat 222, 2080 Kapellen, tel. 03/664.53.20; 595 fr.

Geïllustreerde beschrijving van 144 giftige planten en van de symptomen en de behandeling van de vergiftiging ervan.

DOSSIER AFVAL

Dit dossier verzamelt de reacties van de Vlaamse milieubeweging op het "Ontwerpplan Afvalstoffen 1986-1991" van de Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij (OVAM).

Veel meer dan een aan strikte ruimte en beperkte tijd gebonden reactie, wil het echter ook een uitnodiging zijn voor een fundamenteel herdenken van een beleid dat gericht is op het management van afvalstoffen. De elementen worden erin verwoord die kunnen bijdragen tot een ekologisch verantwoord afvalbeleid waarbij in essentie afval - veel meer dan een lastig eindprodukt - wordt gezien als element in de complexe interrelatie en interactie met het menselijk ecosysteem.

Het dossier telt 40 blz. en is verkrijgbaar door storting van 80 fr. + 20 fr. verzendingskosten op rekeningnummer 427 - 9082201-48 van de Bond Beter Leefmilieu, Aarlenstraat 25 te 1040 Brussel.

Landschapswandeling Nieuwenhoven; 107 blz.; 1985; Provinciaal Natuurcentrum Rekem, Populierenlaan 30, 3620 Rekem, tel. 011/71.44.44; 100+20 fr., rek. nr. 000-0400447-31.

Brochure die bij middel van teksten, foto's en tekeningen het Provinciaal Domein Nieuwenhoven (nabij Sint-Truiden) vanuit zeer verscheiden hoeken belicht: historiek, bodem, beheer, flora en fauna.

Oil spill slide rule; 25x11,5 cm; materiaal: PVC; De Sikkel, Nijverheidsstraat 8, 2150 Malle, tel. 03/312.47.61; 667+55 fr.

Rekenliniaal om het gedrag van olievlekken op water te voorspellen: oppervlakte, dikte, stroom, verspreid en verdampt volume, en wateropname.

De zon: energiebron voor iedereen - Deel 2; Willy Lievens; 1985; De Zonne-Arc, St.-Jozefstraat 17, 8800 Roeselare, tel. 051/22.45.59; 380 fr., rek. nr. 700-0340100-62.

Beschrijft een aantal konkrete zonneënergieprojecten: brood bakken in een zonne-oven, zonnewater voor de vaat, de juiste tijd met een zonnwijzer, een passieve zonneënergiewoning,...

Wandelen door de Vlaamse kustpolders; Julien van Remoortere; 168 blz.; 1985; Lannoo, Kassteelstraat 97, 8880 Tielt, tel. 051/ 40.25.51; 398 fr.

Gids met de beschrijving van 30 wandelingen door de Vlaamse kustpolders.

Kabels, leidingen en boomwortels: een ondergrondse concurrentie; 31 blz.; 1985; Uitgeverij van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, Postbus 30435, NL-2500 GK 's-Gravenhage; 7,5 gulden.

Publikatie over de problemen die boomwortels enerzijds en kabels en leidingen anderzijds voor elkaar opleveren, en de mogelijke oplossingen hiervoor.

Roofvogels in ons landschap; Paul Opdam; 131 blz.; 1985; Het Spectrum, Bijkhoevelaan 12, 2110 Wijnegem, tel. 03/353.98.00; 395fr. Boekje uit de Aula-reeks dat het gedrag beschrijft van de soorten roofvogels die nog in ons landschap voorkomen.

Milieu en genetisch risico; 283 blz.; 1985; Stichting Leefmilieu, Kipdorp 11, 2000 Antwerpen, tel. 03/231.64.48; 615 fr.

Beschrijft in een eerste deel de basisbegrippen en methoden van het onderzoek naar mutagene stoffen. In het tweede deel wordt een overzicht gegeven van de belangrijkste mutagenen in onze omgeving.

Dat regelen we zelf wel; 123 blz.; 1984; De Horstink, Amersfoort; verkrijgbaar bij Acco, Tiensestraat 134-136, 3000 Leuven, tel. 016/ 23.35.20; 285 fr.

Handboek voor mensen die een bewonersorganisatie willen opzetten of daar al deel van uitmaken met een overzicht van een mogelijke aanpak van de problemen op de voornaamste terreinen, en een beschrijving van de organisatorische aspecten.

 Was en reinigingsmiddelen; Annemarie Braam; 24 blz.; 1985; Vereniging Milieudefensie, Amsterdam; verkrijgbaar bij Infodok, Bogaardenstraat 79, 3000 Leuven, tel. 016/ 22.87.44; 50 fr.

Gaat na welke was- en reinigingsmiddelen er bestaan, en wat hun samenstelling en invloed op het milieu is.

In het Vlaamse Gewest beschermde planten en diersoorten; Hugo Delanghe; 24 blz.; 1985; Koninklijke Vereniging voor Natuur- en Stedschoon, Koningin Astridplein 24, 2018 Antwerpen, tel. 03/232.35.31; 50+12 fr., rek. nr. 068-0554270-39.

Beknopt overzicht van de in het Vlaamse gewest beschermde planten- en diersoorten, en de geldende verbodsbepalingen.

Bedrijfsschade door milieuverontreiging: hoe te handelen?; G.C. van Eck; 80 blz.; 1985; Centrum Landbouw en Milieu, Oude Gracht 197, NL-3511 NG Utrecht, tel. 00/31/30/322.481; 10 gulden, giro 4204713.

Handleiding waarin wordt aangegeven wat een boer kan doen ingeval van milieuschade door stoffen van buiten het bedrijf.

Dirk Serneels

Enkel de boeken met het recyclage-
embleempje werden op kringlooppapier
gedrukt.

De boeken waarbij geen rekeningnummer
wordt vermeld, zijn in de gewone boek-
handel verkrijgbaar.

De goedkoopste manier om een boek
in het buitenland te bestellen is via
een postwissel of een postoverschrij-
ving. Formulieren hiervoor zijn in elk
postkantoor verkrijgbaar.

kalender

Tot 30 september, in het Museum van de diertuin, K. Astridplein 26 te Antwerpen, tentoonstelling Antwerps industrieel erfgoed Rond Van Heurck en Frison.

1 september, Molendag Zuid-Limburg, met opengestelde molens in St. Truiden, Stevoort, Borgloon, Gingelom, Tongeren, Voeren, ...; inl.: Werkgroep Molenzorg Zuid-Limburg, Postbus 87 te 3700 Tongeren 1 - 2de afd.

15 september, Oostvlaamse Molendag met draaiende wind- en watermolens in gans de provincie; inl.: J. Bauwens, Processieweg 11 te 9620 St. Maria-Oudenhove.

23-24 september, lessencyklus biodegradatie en toxiciteitsproeven in Heverlee, inl.: TL-K.V.I.V., Jan Van Rijswijcklaan 58 te 2018 Antwerpen.

25-27 september, Ridderzaal Den Haag (NL) konferentie "Environment & development: opportunities in Africa and the Middle East" (475 dollar); inl.: World Environment Center, 605 Third Avenue, 17th floor, New York, NY10158, USA.

28 september, Zesde Groenfeest der Vlaamse Ardennen in kasteeldomein "de Ghellinck" te Elsegem; vanaf 18u houtskoolgebraad, muziek en dans; inl.: Stichting Omer Wattez, tel.: 055/-31 80 91.

Vanaf 2 oktober, 6 avonden: Voedsel in discussie, 540 fr.; inl.: Milieuwerking Elcker-ik, Breughelstraat 33 te 2018 Antwerpen.

5 tot 8 oktober, tentoonstelling van verse paddestoelen, Museum, Vautierstraat 31 te 1040 Brussel.

7 oktober 1985-10 februari 1986, lessenreeks Hogere Kursus Akoestiek, Antwerpen, inl.: KVIV, adres zie hoger.

8,9 en 10 oktober, cursus Bodemverontreiniging door olie, preventie en sanering, Technische Hogeschool Delft, Stevinweg 1 te 2600 GA Delft (NL).

12-17 oktober, Maasforum en -tentoonstelling te Maaseik; inl.: Technische dienst Stad Maaseik, St. Lambertuskerkstraat 10 te 3670 Maaseik, tel.: 011/86 37 12.

21-27 november, seminarie "Environmental diplomacy" Old Ground Hotel, Ennis, Co. Clare, Ireland; inl.: Mrs. S. Ralston, Dept. of Geography, University of Aberdeen, High Street, Old Aberdeen AB9 2UF, Scotland UK.

27 november, studiedag over grondwettelijke bevoegdheidsverdeling inzake leefmilieu, Gent; inl.: Fakulteit Rechtsgeleerdheid, Universiteitstraat 4 te 9000 Gent, tel.: 091/25 76 51, toestel 233.

18 december, studiedag "Natuurvriendelijk bermbeheer: een noodzaak"; inl.: BNVR, Vautierstraat 29 te 1040 Brussel.

LG

MILIEURAMA IS HET
MAANDBLAD VAN DE
BOND BETER LEEFMILIEU

REDAKTIE EN ADMINISTRATIE :

Aarlenstraat 25, 1040
BRUSSEL. Tel. 02/230.94.10

JAARABONNEMENT :

300 fr. te storten op rek.
nr. 427-9082201-48 van de
Bond Beter Leefmilieu v.z.w.
Steunabonnement: 500 fr.
Buitenland: 350 fr.
Los nummer: 40 fr.

HOOFDREDAKTEUR :

Lieve Grauls

REDAKTIESEKRETARIS:

Dirk Serneels

MEDEWERKERS :

Marie Aeles
Ann Kenis
Herman Lootens
Cathy Matton
Greet Muylaert
Moniek Tas
Jean-Luc Van den Eede
Dirk Van Melkebeke

LAY-OUT :

Monica van Reijen

TIKWERK :

Moniek Tas
Marie Aeles

VERANTWOORDELIJKE

UITGEVER :

Dirk Van Melkebeke

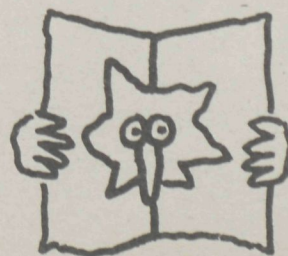
COPYRIGHT :

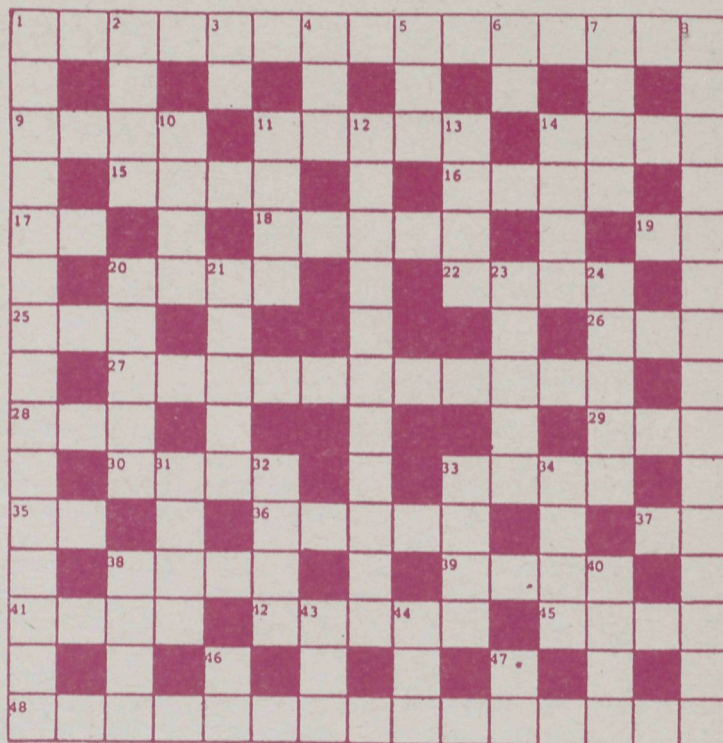
Overname van artikelen wordt
aanbevolen, mits schriftelijke
toelating en bronvermelding.

UITERAARD IS OOK DEZE
MILIEURAMA OP KRING-
LOOPPAPIER GEDRUKT.

ILLUSTRATIES

Kaft, blz. 10-14: Dirk Vogelaers; blz. 22: Stichting voor Milieu-Edukatie; blz. 4 & 17: Joris Van Reussel; blz. 7: Eldee; blz. 18: Arlette Beunen; blz. 26: Reinwater (mei 1981); blz. 31: Cram; blz. 35: Greenpeace.

BOEKENPAKKET TE WINNEN

De oplossingen dienen ons ten laatste op 4 oktober 1985 te bereiken: Milieurama-Puzzelen, Aarlenstraat 25, 1040 Brussel. De winnaar en de juiste oplossing worden bekend gemaakt in de Milieurama van november.

MILIEU-KRYPTOGRAM

HORIZONTAAL

1. Laat je sok in Genk, donkerblauwe gentiaan. 9. De ingenieur is verzot op lisbloemen. 11. Een kater krijg je van dat wapen. 14. Hij nipt van zijn glas. 15. Abel vertoefde op Napoleons eiland. 16. O, de zon wordt er gedeeltelijk door tegengehouden. 17. De gouverneur-generaal blijft haperen. 18. Leer'm die zangvogel kennen. 19. Pijnlijk goud. 20. Een strook peer. 22. Op de losplaats aangekomen, blijkt de kaaiman geen man te zijn. 25. O, ma, waar is grootmoeder? 26. Een voorvoegsel op grote afstand. 27. Els torsende, kwam de merkaptanenstank mij tegemoet. 28. Een wortel uit Epe. 29. De NOS had het over iets van 100 gram. 30. 'n Log orgaan. 33. Eén van Jakobs 12 zonen wou een are zwavel. 35. Bijna opgebrand arsenikum. 36. De neger ging op zijn hoofd staan voor het zure hemelvocht. 37. Daar, de tweede noot ligt ondersteboven. 38. De Maaslandse Milieuaktie roept op moeder. 39. Ze staat in de rij voor een alledaags metaal. 41. Dezelfde meid. 42. Stiefmoeder komt per tweewieler. 45. Het vulkanisch gesteente is vaal van kleur. 48. De activiteit van het ontvangtoestel lijkt me zeer gevaarlijk.

VERTIKAAL

1. Inge, loop rap prik halen, en breng ook wat gerecykleerde velletjes mee. 2. Nadat ie lager onderwijshad gevolgd, werd er petroleum gevonden. 3. De junior is nogal kortaf. 4. Indien omgedraaid, lust ik het wel als bladgroente. 5. De ree wordt alle lof toegezwaaaid. 6. Hij at tantalium. 7. Ai, neptunium voor een vrouwelijke primaat. 8. Teresa vaart 'n uur tot aan het beschermde groengebied. 10. Ik lees iets op het sneeuwvoertuig. 11. De militaire politie gaat met een ar naar het onheil. 12. De gieren keren zich als ze nukleaire elektriciteitsopwekking waarnemen. 13. Ze lokt de vertaler. 14. Nog 1 meter, opa, en ik haal er een Vlaamse minister bij. 20. Later begon de slang te kleppen. 21. Staan er veel van die bomen in die Noordantwerpse gemeente? 23. De leefmilieuminister kreeg een aster aangeboden. 24. Ivo, Frans goud is beter dan olifantentanden. 31. De Vlaamse Afvalmaatschappij werkt onder andere bij volle maan. 32. Ik gaf d'er een mooie zerk. 33. An wil ijs voor bij de specerij. 34. Het platgereden zoogdiertje ziet er maar leeg uit. 38. De dienstbode draagt een demi. 40. Een half gare bevestiging. 43. Een deel van de fuik lijkt op een kin. 44. Het scheepstouw is uit. 46. Miss Derek eet een boterhammetje. 47. Mijns inziens een muzieknoot.

DIRK SERNEELS

Oplossing van het juni-nummer: 1. Dalmatiër; 2. Eendekroos; 3. Chlorofyl; 4. Raket; 5. Oppasser; 6. Ortolaan; 7. Arseen; 8. Korenbloem; 9. Knolselder; 10. Ezelsveulen; 11. Reuzenpanda; 12. Molen; 13. Asbest; 14. Nestkastje; 15. Steenkool; 16. Plutonium; 17. Oerwoud; 18. Melkplas; 19. Afwasma-chine.

De 6 ministers en staatssecretarissen zijn: Decroo, Akkermans, Poma, Aerts, Lenssens, Knoops.

Uit de juiste oplossingen werd Liliane Senave uit Herdersem als winnares geloot. Zij zal eerst-daags een boekenpakket ontvangen.